

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Jenni Kaattari

TURVALLISTA ASUMISTA AUTISMIN KIRJON HENKILÖILLE

Ylempi AMK
Sosiaali- ja terveysala
2017

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Jenni Kaattari
Opinnäytetyön nimi	Turvallista asumista autismin kirjon henkilöille
Vuosi	2017
Kieli	suomi
Sivumäärä	59 + 2 liitettä
Ohjaaja	Ulla Isosaari

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli ensisijaisesti selvittää ja kehittää autismin kirjon henkilöiden turvallista asumista. Autismi kirjon henkilöiden epätasainen kykyprofiili aiheuttaa monenlaista toiminnan hankaluutta. Nämä hankaluudet saattavat johtaa riskikäyttäytymiseen ja toiminnan vaarantumiseen. Kiinnittämällä huomio turvallisuusasioihin muun muassa turvallisuusjohtamisessa ja lainsäädännön huomioimisessa voidaan asumisen turvallisuutta parantaa.

Tämä opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistoimintana, joka eteni vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa suoritettiin tutkimus Autismisäätiön asu- mispalveluissa. Tutkimuksessa haastateltiin Autismisäätiön esimiehiä (N=10) ja kerättiin heiltä tietoa turvallisuusjohtamisesta sekä autismi kirjon henkilöiden turvallisesta asumisesta. Kerätty tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysia hyödyntäen. Kehittämistyön toisessa vaiheessa tutkimuksen tulokset esiteltiin Autismisäätiön asumisen päälliköille (N=5) ja niiden pohjalta käytiin reflektointia keskustelua. Keskustelun tuloksena päädyttiin siihen, että tulevaisuudessa Autismisäätiölle tullessa tämän opinnäytetyön kolmannessa vaiheessa laatimaan turvallisuusjohtamisen opas.

Tutkimuksen johtopäätöksenä voidaan todeta, että tärkeintä turvallisessa asumisessa on huomioida autismi kirjon henkilö yksilönä omine erityispiirteineen sekä kognitiivisine eroineen. Autismi kirjon henkilöille luo turvallisuutta toiminnan selkeys, yhdenmukaisuus sekä ennakoitavuus. Turvallisuuden johtamisessa aktiivisella riskienhallinnalla ja lainsäädännön tuntemisella voidaan ennaltaehkäistä, seurata ja kehittää turvallisuutta kokonaisvaltaisesti.

ABSTRACT

Author	Jenni Kaattari
Title	Safe Housing for People with Autism Spectrum Disorder
Year	2017
Language	Finnish
Pages	59 + 2 Appendices
Name of Supervisor	Ulla Isosaari

The main aim of this thesis was to investigate and improve the safe housing of people with autism. The unbalanced ability profile of people with autism spectrum disorder (ASD) causes difficulties in arranging proper treatment and various other activities. These difficulties may then lead to risk behaviour as well as escalation of other dangers involved. By focusing on safety e.g. through safety management as well as taking the legislation into account, the safety of living can be improved for people with ASD.

The thesis was carried out as a field research and proceeded step by step. In the first phase a research was carried out at housing services provided by the Autism Foundation in Finland. In this research the supervisors of Autism Foundation in Finland (N=10) were interviewed regarding safety management and the safe housing of people with ASD. This data was then analysed through the use of content analysis. In the second phase the data was presented to the supervisors of Autism Foundation in Finland (N=5) and based on the feedback reflective discussions were carried out. As an outcome of these reflective discussions it was agreed that in the third phase of the research a safety management manual to the Autism Foundation in Finland will be created based on the outcomes of this thesis.

The findings of this study conclude that in safe living it is important to take into account the person with ASD together with his/her own individual features and cognitive differences. The clarity, consistency, and predictability of the treatment can help in making the individual with ASD feel safe. Through active risk management and by knowing the legislation related to safety management the risks can be prevented, monitoring enhanced as well as safety improved in a holistic way.

Keywords Autism spectrum disorder (ASD), safe living in housing services, safety management

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	7
2 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	9
3 AUTISMIN KIRJO JA NEUROKOGNITIIVISET ERITYISPIIRTEET	10
3.1 Autismin historia.....	10
3.2 Autismin kirjo tänään.....	11
3.3 Autistinen triadi.....	12
3.4 Neurokognitiiviset erityispiirteet	14
3.5 Stressi ja tunnetaidot	17
4 ASUMISEN TURVALLISUUS	18
4.1 Vammaisten asumismuodot Suomessa	18
4.2 Asumisyksiköiden turvallisuus	19
4.3 Turvallisuusjohtaminen.....	21
4.4 Turvallisuusjohtamista ohjaava lainsäädäntö.....	22
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	25
5.1 Kehittämistyön tutkimusmenetelmät	26
5.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistojen keruu	27
5.3 Tutkimusaineistojen analyysit ja tulkinnat	29
6 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET	31
6.1 Tausta tiedot.....	31
6.2 Autismin kirjon turvallinen asuminen.....	31
6.2.1 Substanssiosaaminen.....	33
6.2.2 Autismin kirjon turvallisuuden kehittäminen.....	34
6.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuuden osa-alueet.....	35
6.3.1 Toiminnan turvallisuus	35
6.3.2 Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus	36
6.3.3 Rikosturvallisuus.....	37

6.3.4 Ympäristöturvallisuus	38
6.3.5 Tietoturva	39
6.3.6 Varautuminen ja valmiussuunnittelu	40
6.3.7 Palo- ja pelastusturvallisuus	41
6.3.8 Henkilöturvallisuus	43
6.4 Turvallisuusjohtaminen	44
6.4.1. Turvallisuusjohtamisen nykytila ja kehittämistarpeet	45
6.4.2 Kirjalliset toimintasuunnitelmat	46
6.4.3 Henkilökunnan turvallisuuskoulutus	47
6.4.4 Asukkaiden turvallisuuskoulutus	48
6.5 Reflektion tuloksia	49
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	50
7.1 Tutkimuksen johtopäätökset	50
7.2 Tulosten pohdinta	51
7.3 Kehittämistyön toteutuksen ja resurssien pohdinta	52
7.4 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys	53
7.5 Jatkotutkimus ehdotukset	55
LÄHTEET	56
LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1.	Autistinen triadi	s. 13
Kuvio 2.	Autistinen ajattelu	s. 15
Taulukko 1.	Autismin kirjon esiintyvyys Suomessa	s. 12
Taulukko 2.	Autismin kirjon esiintyvyys Ruotsissa	s. 12
Taulukko 3.	Turvallisuuden osa-alueet	s. 20
Taulukko 4.	Kehittämistyön vaiheet	s. 26

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Saatekirje**LIITE 2.** Haastattelun teemat

1 JOHDANTO

Kesäkuussa 2016 Suomi ratifioi YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Sopimus korostaa yleisen tietoisuuden lisäämistä vammaisten aseman edistämiseksi ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi. Yksi tärkeimmistä edellytyksistä vammaisten ihmisoikeuksien toteutumiselle on esteettömyyden takaaminen. Esteettömyyden tavoitteena on turvata vammaisten mahdollisuudet aktiiviseen ja osalliseen elämään turvaamalla apuvälineet, palvelut sekä tarvittaessa erityiskohtelu. (Suomen YK-liitto, 2017.) Vuonna 2015 Suomessa asui autetussa tai tuetussa asumisessa 9276 kehitysvammaista. Vuonna 2014 kuntien kustantamissa vammaisten ympärivuorokautista tukea tarjoavassa asumisessa asui 8122 ja palvelu- ja tuetussa asumisessa 2564 vammaista. Nämä määrät käyvät esiin Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen Sotkanetin tilastotiedoista 2017.

Autismisäätiö on valtakunnallisesti toimiva säätiö, jonka palvelujen lähtökohtana on autismin kirjon asiantuntemus. Autismisäätiö tuottaa asumispalveluja, työ- ja päivätoimintapalveluja, neuropsykiatrisia avopalveluja, sekä työllistymisen palveluja. Palvelujen tavoitteena on asiakkaan toimintakyvyn ja elämän laadun kohenneminen. Näiden palvelukokonaisuuksien lisäksi Autismisäätiö osallistuu valtakunnalliseen vaikuttamistyöhön. Autismisäätiön asumispalvelut on suunnattu asiakkaille, joilla on jokin neuropsykiatrinen oireyhtymä, kuten autismi, Aspergerin oireyhtymä, ADD (tarkkaavuushäiriö), ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavaisuudenhäiriö), Touretten oireyhtymä tai piirteitä sellaisesta. Palvelujen lähtökohtana on neurokognitiivisten erityisvaikeuksien tunnistaminen ja huomioiminen palveluissa. Autismisäätiön yksilöllisiin palvelutarpeisiin perustuvia kuntouttavia asumispalveluja ovat: erityisen voimakas autettu asuminen, autettu asuminen, ohjattu asuminen, vahvasti tuettu tukiasuminen, tukiasuminen, asumisharjoittelu, asumisvalmennus. (Autismisäätiö 2017.)

Perustuslaissa (731/1997) sanotaan, että jokaisella Suomen kansalaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Tästä huolimatta lähes jokainen ihminen joutuu elämänsä aikana tilanteeseen, jossa hänen turvallisuutensa on uhattuna. Turvallisuutta voidaan parantaa

monella tapaa ja riskejä ennaltaehkäistä. Turvallisuus on inhimillinen peruspyrkimys, joka on tunnustettu psykologian monissa suuntauksissa. Turvattomuus on vastaavasti sitä, ettei tämä inhimillinen peruspyrkimys voi toteutua kaikissa olosuhteissa (Niemelä 2000, 22).

Tämä opinnäytetyö lähti tutkijan mielenkiinnosta turvallisuuden teemoja kohtaan. Kohderyhmäksi valittiin taustaorganisaation Autismisäätiön kautta autismin kirjon henkilöt, joiden palvelut toteutetaan usein kuntien maksamien vammaispalvelujen nojalla. Autismin kirjon henkilöillä on erilaisia neurokognitiivisia vaikeuksia, jotka vaikuttavat heidän jokapäiväiseen elämäänsä sekä turvallisuuteensa. Tässä opinnäytetyössä lähdettiin keräämään tietoa Autismisäätiön asiantuntijoilta heidän näkemyksistään kohderyhmän asumisen turvallisuudesta sekä tavoista johtaa asumispalvelujen turvallisuutta. Tulevaisuudessa opinnäytetyön pohjalta tullaan laatimaan turvallisuusjohtamisenopas Autismisäätiön käyttöön, joka osaltaan parantaa autismin kirjon henkilöiden turvallista asumista.

2 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli kehittää turvallisuusjohtamista Autismisäätiön asumispalveluissa. Tämä opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistoimintana. Tutkimuksella tavoitellaan tietoa, ja kehittämisen tavoitteena on puolestaan saada aikaan parempia tuloksia. Yleensä tutkimus- ja kehittämis-toiminnan tuloksena on jokin määriteltävissä oleva uusi tuotos, jollaista ei aiemmin ole ollut ja sille on tarve. (Anttila 2007). Tämän opinnäytetyön tuotoksena tullaan laatimaan turvallisuusjohtamisen opas. Opas valmistuu vasta opinnäytetyön jälkeisenä aikana ja se on tarkoitettu Autismisäätiön käyttöön.

Aloitettaessa kehittämistyötä tavoitteena oli tarkastella turvallisuuden johtamista sosiaali- ja terveysalan asumisyksiköissä. Tämä tarkastelu suoritettiin Autismisäätiön asumispalveluissa. Toisena tavoitteena oli kehittää autismin kirjon asiakkaiden turvallista asumista sekä laatia tulevaisuudessa turvallisuusjohtamisen opas.

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden tarkoituksena oli kuvata Autismisäätiön asumispalvelujen turvallisuuden johtamista. Tutkimuskysymykset olivat

1. Millaista on autismin kirjon henkilöiden turvallinen asuminen?
2. Millä tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuuden osa-alueet on huomioitu Autismisäätiön asumispalveluissa?
3. Millä tavoin turvallisuutta johdetaan Autismisäätiön asumispalveluissa?

3 AUTISMIN KIRJO JA NEUROKOGNITIIVISET ERITYISPIIRTEET

Tässä kehittämistyössä on keskitytty autismin kirjon henkilöiden asumisen turvallisuu-teen. Tämän vuoksi on tärkeää ymmärtää, mitä autismin kirjolla tarkoitetaan ja kuinka se vaikuttaa yksilöiden tapaan ajatella ja toimia. Tässä luvussa kerrotaan autismin kirjosta, sen määrittelemisestä, esiintyvyydestä sekä siihen liittyvistä haasteista ja erityispiirteistä.

3.1 Autismin historia

Sana autismi tulee alun perin kreikan sanasta *autos*, joka tarkoittaa käsitettä itse. Autismi-sana otettiin käyttöön kliinisessä mielessä, koska autistit nähtiin sisänpäin kääntyneinä ihmisinä. Alkujaan sanaa käytettiin 1910-luvulla kuvaamaan skitsofrenia potilaiden halua vetäytyä omiin oloihinsa. Autismi ja skitsofrenia nähtiinkin hyvin pitkään samana ilmiönä, joka näyttäytyi hieman eri tavoin eri-ikäisillä ihmisillä. 1940-luvulla otettiin käyttöön termi lapsuusiän skitsofrenia, jota käytettiin muun muassa Ruotsissa vielä 1980-luvulla. (Kerola, Kujanpää ja Timonen 2009, 261.)

Nykyaikaiselle autismi käsitteelle pohjan loi amerikkalainen Leo Kanner 1943 artikkelissaan *Autistic Disturbances of Affective Contact* (kts. Kerola ym. 2009, 263). Tässä artikkelissa Kanner esitteli 10 kriteeriä autismin diagnosoimiseksi lapsille. Tärkeimpinä kriteereinä olivat, kyvyttömyys ottaa kontaktia, tarve samanlaisuuden säilyttämiseen ympäristössä, kiinnostuneisuus esineisiin ja hyvä motoriikka, kielelliset vaikeudet sekä hyvä älyllinen potentiaali. 1948 Kanner alkoi käyttää termiä varhaislapsuuden autismi. Aspergerin syndrooma käsitteen isänä pidetään itävaltalaisesta Hans Aspergeria, joka julkaisi 1944 artikkelin ”Die autistischen Psychopaten im Kindersalter” (kts. Kerola ym. 2009, 263). Hän kuvasi artikkelissaan hyvin samantyyllisiä oireyhtymiä kuin Kanner. Suurin ero artikkeleista löytyi kielellisestä ilmaisukyvyvystä, joka Aspergerin kuvaamilla lapsilla oli hyvä, joskin poikkeava. (Kerola ym. 2009, 253–264.)

3.2 Autismin kirjo tänään

Sana autismi on jäämässä vähitellen termistöstä ja sen sijaan käytetään käsitettä autismin kirjo. Autismin kirjo pitää sisällään joukon erilaisia oireyhtymiä, joissa älyllinen ja toiminnallinen taso vaihtelevat hyvin paljon. Autismin kirjoon kuuluu kansainvälisen ICD 10 tautiluokituksen (International Classification of Diseases, 1995) mukaan muun muassa lapsuusiän autismi, Rettin syndrooma, lapsuusiän disintegratiivinen häiriö, yliaktiivisuuden häiriö yhdistyneenä kehitysvammaisuuteen ja stereotyyppisiin liikkeisiin sekä Aspergerin oireyhtymä ja muu laaja-alainen kehityksen häiriö. (Kerola ym. 2009, 23–29.) ICD 10 luokitus on poistumassa ja sen korvaa vuonna 2018 ICD 11 tautiluokitus. Tässä luokituksessa erilliset diagnoosit poistuvat ja puhutaan yleisesti autismikirjon häiriöstä. Asiasta on kertonut muun muassa Autismi- ja Aspergerliitto 2017.

Autismin kirjon esiintyvyys perustuu arviointiin. Autismin kirjon esiintyvyyden laskentaan vaikuttavat hyvin monet seikat, kuten laskenta menetelmät, otoksen koko, kansalliset rekisterit, lähestymistapojen monivaiheisuus, diagnostiikassa käytetyt kriteerit ja välineet sekä ajanjakso jolloin tutkimus tehtiin. Lampi ym. 2012 (kts. Mattila 2013, 32) ovat tutkineet autismin kirjon esiintyvyyttä ICD 10 luokituksen avulla alle 19-vuotiaassa väestössä Suomessa. Esiintyvyydeksi arvioitiin 38,1/10 000. Arvio perustui 5019 tapaukseen, jotka olivat saaneet diagnoosin ennen vuotta 2007. Tutkimuksesta jätettiin pois muun muassa harvemmin esiintyvä autismin kirjon muoto Rettin oireyhtymä. Seuraavasta taulukosta 1. löytyy vielä tarkempi erittely esiintyvyyksistä kyseessä olevassa tutkimuksessa. (Mattila 2013, 32.)

Taulukko 1. Autismin kirjon esiintyvyys Suomessa. (Lampi ym. 2012.Kts. Mattila 2013, 32).

Diagnoosi	Esiintyvyys
Autismin kirjo	38,1/10 000
Lapsuusiän autismi	14,5/10 000
Laaja-alainen kehityksen häiriö	14,6/10 000

Ruotsalaisen vuonna 2011 tehdyn tutkimuksen mukaan autismin kirjon esiintyvyys 2-17- vuotiaista lapsissa on lisääntynyt 3,5 kertaiseksi vuosikymmenen aikana. Tätä selittää kasvanut tietoisuus autismikirjosta ja diagnostiikan kehittyminen. Alla olevassa taulukossa 3 on kuvattu tunnistettujen diagnoosien määriä ruotsissa vuonna 2011 ikäryhmittäin. (Idring, Lundberg, Sturm, Dalman, Gumpert, Rai, Lee & Magnusson 2015.)

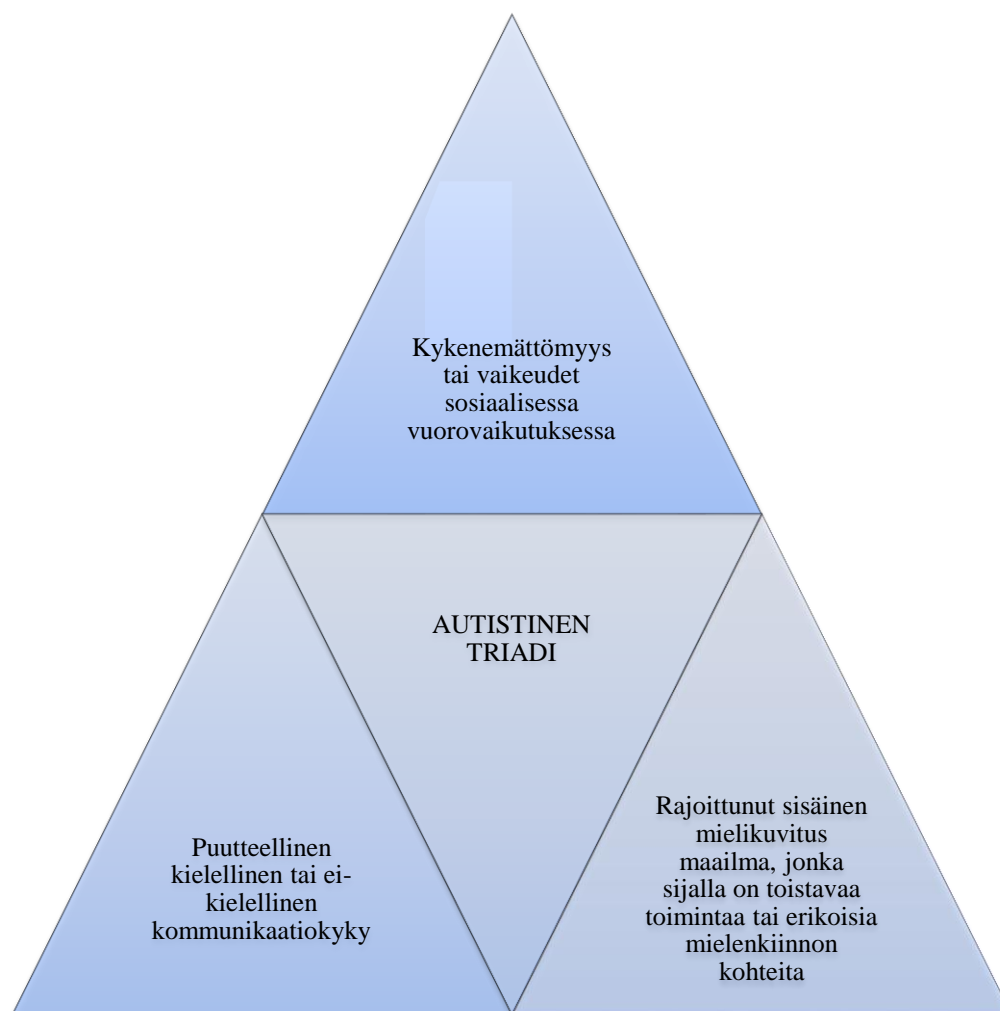
Taulukko 2. Autismin kirjon esiintyvyys Ruotsissa. (Idring ym. 2015, 1769.)

Diagnosoitujen ikä	Esiintyvyys prosentteina ikäryhmästä 2011
0-5 vuotta	0,40 %
6-12 vuotta	1,72 %
13–17 vuotta	2,46 %
18–27 vuotta	1,76 %

3.3 Autistinen triadi

Autismin kirjon henkilöiden kognitiivinen kykyprofiili on usein epätasainen ja älyllinen kapasiteetti vaihtelee suuresti. Autismin kirjon moninaisista diagnooseista huolimatta kaikkia kirjon henkilöitä yhdistää neurobiologisen kehityksen erilai-

suus sekä tietyt peruspiirteet. Autismin kirjon ulospäin näkyvästä käyttäytymisestä voidaan erottaa kolme keskeistä poikkeavuuden aluetta, jotka Wing, 1981 nimesi autistiseksi triadiksi (kts. Partanen 2010, 26). Triadin alueet ovat nähtävissä alla olevassa kuviossa (Partanen 2010, 24–26.)

Kuvio 1. Autistinen triadi. (Partanen 2010, 24–26.)

Sosiaalinen vuorovaikutus. Kykenemättömyys tai vaikeus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ilmenee autismin kirjolla muun muassa keskusteluun ja kuunteluun liittyvissä taidoissa, tunteiden käsittelyyn liittyvissä taidoissa sekä suunnittelu- ja päätöksenteko taidoissa. Näiden lisäksi aggressio on tyypillinen vastine kykenemättömyydelle reagoida oikealla tavalla toisiin ihmisiin. Tästä kyvyttömyydestä käytetään nimitystä theory of mind eli mielen teoria. Mielenteorian mukaan autis-

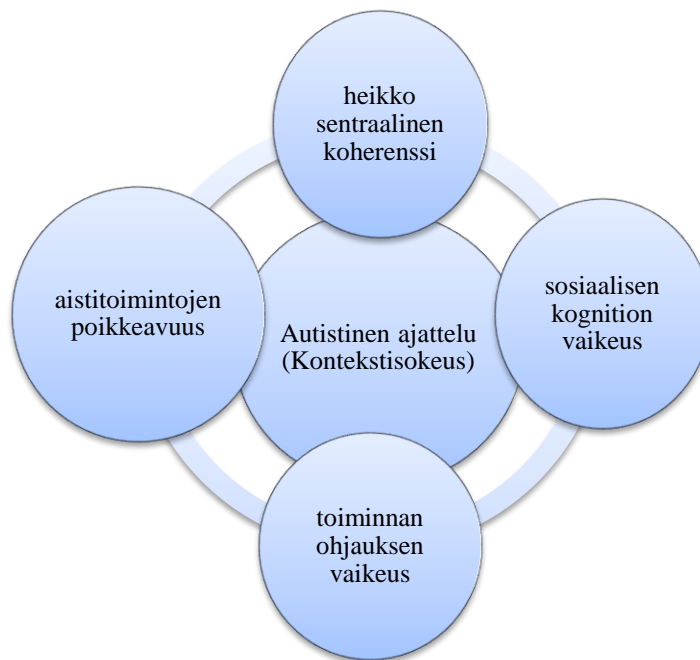
tisilla henkilöillä ei ole kykyä eläytyä toisen ihmisen toimintaan tai ajatuksiin, sillä he eivät kykene lukemaan sosiaalisia- ja emotionaalisia vihjeitä. (Kerola ym. 2009, 35–55.)

Kommunikaatiokyky. Puutteellinen kielellinen tai ei-kielellinen kommunikaatiokyky ilmenee autismin kirjolla konkreettisena kielen ymmärtämisenä. Kieli näyttää usein rakentuvan näköaistin varaan. Kielelle tyypillistä ovat myös toistavat kysymykset, kaikupuhe eli ekolalia ja ulkoa oppiminen. Mielen teorian mukaan autistien on vaikea ymmärtää mihin puhekieltä käytetään, koska he olettavat ihmisten tietävän saman kuin hekin. Tämän vuoksi he eivät välttämättä koe tarvetta kommunikoida sanallisesti. (Kerola ym. 2009, 59–66.)

Rajoittunut maailma. Autismi kirjolla henkilöille on tyypillistä oudot käyttäytymispiirteet, joita kuvataan rajoittuneiksi, toistaviksi ja kaavamaisiksi. Näiden lisäksi kirjolla henkilöillä voi ilmetä tilanteeseen epäsovia tunteenpurkauksia. Näiden rajoittuneiden käyttäytymispiirteiden taustalla on neurologista juuttumistaipumista, aistipulmia, kommunikointikyvyn puutetta, turvattomuutta, oman toiminnan ohjaamisen vaikeutta ja ahdistuneisuutta. Autismille tyypillistä on myös havaintomaailman pirstaleisuus sekä yksityiskohtiin keskittyminen omien mielenkiinnon kohteiden mukaisesti. (Kerola ym. 2009, 89–96.)

3.4 Neurokognitiiviset erityispiirteet

Autismin kirjolla neurokognitiivisiin erityispiirteisiin kuuluvat; heikko sentraalinen koherenssi, sosiaalisen kognition vaikeus, toiminnan ohjauksen vaikeus, sekä aistitoimintojen poikkeavuus. Näiden erityispiirteiden yhteydestä muodostuu niin kutsuttu autistinen ajattelu, jota kuvataan seuraavassa kuviossa 2.. Autistiselle ajattelulle on tyypillistä kontekstisokeus. (Partanen 2010, 28.)

Kuvio 2. Autistinen ajattelu. (Partanen 2010, 28.)

Heikko sentraalinen koherenssi. Sentraali koherenssilla tarkoitetaan ihmisen kykyä muodostaa yksityiskohdista kokonaisuuksia. Autismin kirjon henkilöillä on heikko sentraali koherenssi, mikä tarkoittaa jumiutumista yksityiskohtiin ja kyvyttömyyttä muodostaa kokonaisuuksia. Ilmiötä kuvaa vanha sanonta; ”Ei näe metsää puilta”. Autismin kirjon henkilöidenkin kyvyssä hahmottaa kokonaisuuksia on yksilöllisiä eroja. (Partanen 2010, 29.)

Sosiaalisen kognition vaikeus. Sosiaalisen kognition vaikeus on kyvyttömyyttä lukea sosiaalisia tilanteita. Ulospäin tämä näyttäytyy autisteilla omaan maailmaan vetäytymisenä ja kiinnostuksen puutteena vuorovaikutukseen. Asperger henkilöt voivat puolestaan keskustella taukoamatta ymmärtämättä keskustelukumppanin sanattomia vihjeitä mielenkiinnon menettämisestä. Autismin kirjon henkilöiden on vaikea ymmärtää myös tilanteiden kontekstisidonnaisuutta. Sosiaalisen kognition vaikeus johtuu poikkeavasta neurokehityksestä, eikä suinkaan tyykeydestä tai pahantahtoisuudesta. Muiden ihmisten ilmeet, eleet ja äänenpainot saattavat olla autismin kirjon henkilöille täysin merkityksettömiä. (Partanen 2010, 29.)

Aistitoimintojen erilaisuus. 90 % aikuisista autismin kirjon henkilöistä on aistitoimintojen yli- tai aliherkkyyttä. Tämä vaikuttaa heidän toimintakykynsä läpi elämän. Aistit voidaan jakaa seitsemään kategoriaan, joita ovat: taktillinen eli tunto, vestibulaarinen eli tasapaino, proprioseptiivinen eli keho, visuaalinen eli näkö, auditorinen eli kuulo, gustatorinen eli maku ja olfaktorinen eli haju. Aistitoimintojen erilaisuudet voivat näkyä autismin kirjon henkilöillä, missä tahansa näistä alueista. Autistiset henkilöt voivat myös keskenään kokea esimerkiksi äänet hyvin eri tavoin. Toinen reagoi ääniin hyvin voimakkaasti ja välttelee joutumista kovien äänten kanssa tekemisiin niiden epämukavuuden vuoksi. Toinen ei taas tunnut rekisteröivän niitä lainkaan ja tuottaa itse kovia ääniä tai nauttii kovista äänistä. Dunn, 1997 on kuvantanut näitä ärsykeitä nelikenttänä, jossa aisteihin liittyy matala ja korkea ärsykekyynys sekä passiivinen ja aktiivinen strategia. (Partanen 2010, 33–36.)

Toiminnanohjauksen vaikeus. Toiminnan ohjaus on yläkäsite korkeammille kognitiivisille taidoille, jotka ohjaavat tavoitteeseen suuntaavaa käyttäytymistä. Autismen kirjon henkilöillä toiminnanohjaus on vaikeutunut edellä esiteltyjen sentraalikoherenssin heikkouden, sosiaalisen kognition vaikeuden ja aistitoimintojen erilaisuuden vuoksi. Näiden lisäksi autismikirjon henkilöiden toiminnanohjausta vaikeuttaa kognitiivinen joustamattomuus, mikä tarkoittaa vaikeutta vaihtaa toimintastrategiaa tilanteen vaatimalla tavalla. Käytännössä toiminnanohjauksen vaikeudet näkyvät vaikeutena lopettaa toimintaa ja aloittaa uutta. Lisäksi vaikeuden takana vaikuttavana tekijänä voidaan nähdä tarkkaavaisuuden ylläpitämiseen ja hyperaktiivisuuteen liittyvät tekijät. (Partanen 2010, 36–38.)

Kontekstisokeus. Ihmisen aivot ottavat vastaan tilannekohtaisia viestejä prosessimalla nopeasti kokonaiskuvan aivojen korkeasta tiedonkäsittelystä alemmille tasoille. Vermeulen 2009, kuvaa tätä tiedon käsittelyn prosessia orkesterina, jonka soittajat soittavat hyvin yhteen. Autismen kirjon henkilöillä tämä tiedon käsittely ei etene aivoissa samalla tavalla vaan heillä on orkesteri, jossa on paljon hyviä soittajia, jotka eivät kuitenkaan soita samaa kappaletta. Kokonaiskuva jää siis hahmottumatta yksityiskohtien viedessä huomion. Konteksti auttaa tunnistamaan ja yksilöimään asioita sekä keskittymään olennaiseen. Kontekstin avulla kyke-

nemme myös ennakoimaan tulevia tapahtumia. Autismin kirjon henkilöiltä kontekstisokeus saa maailman vaikuttamaan käsittämättömältä, sekavalta ja ennakoimattomalta. (Vermaulen 2009.)

3.5 Stressi ja tunnetaidot

Jotkut tutkimukset osoittavat, että neuropsykiatrisia oireita omaavat ihmiset reagoivat muita voimakkaammin stressiin. Teoksessa *Stress and coping in autism* (2006) käsitellään autististen henkilöiden poikkeuksellista tapaa sietää ja käsitellä stressiä. Groden, J., Baron, M.G. & Groden, G. (2006, 16–18) kuvaavat autististen henkilöiden olevan erittäin alttiita stressille muun muassa kommunikaation, sosiaalisten tilanteiden, aistitoimintojen, fyysisten poikkeavuuksien, aloitekyvyttömyyden, pelottomuuden ja haitallisen käyttäytymisen vuoksi. Elven 2006, kuvaa ilmiötä stressitasojen nousuna. Tämä raja normaalin stressin ja kaoottisuuden välillä on pienempi henkilöillä, joiden arkeen vaikuttaa neurokognitiiviset erityisvaikeudet. Esimerkissään Elvin kuvaa, että nukuttuaan huonosti yön voi tavallista ihmistä väsyttää ja stressitaso nousta hieman seuraavana päivänä. Neuropsykiatrisesti oireileva henkilön stressi puolestaan kohoaa kaaostasolle, koska väsymyksen lisäksi hänen stressiään nostavat ympäristötekijät kuten herkkyys äänille sekä heikko sentraali koherenssi. Stressitasojen nousu johtaa haastavaan käyttäytymiseen, joka altistaa riskeille (Elven 2006, 121.)

Väitöskirjassaan Kuusikko-Gauffi (2011), on tutkinut autismin kirjon sosiaalista ahdistuneisuutta ja tunteiden tunnistamista 8-17-vuotiailla lapsilla ja nuorilla. Tutkimuksessa hän käytti apuna kahta kansainvälistä lomaketta ahdistuneisuuden mittaamiseen, joiden soveltuvuutta suomalaisen väestön käyttöön hän samalla arvioi. Tutkimustuloksissa Kuusiikko-Gauffi esittää, että autismin kirjon henkilöiden kyky tunnistaa tunteita paranee iän myötä. Sosiaalinen ahdistuneisuus tulisi aina ottaa huomioon hoidettaessa autismin kirjon lapsia ja nuoria. Näille tulisi tarjota myös entistä useammin mahdollisuuksia kuntouttaa kykyään tunnistaa tunteita.

4 ASUMISEN TURVALLISUUS

Tässä kehittämistyössä ollaan kiinnostuneita autismin kirjon henkilöiden asumisen turvallisuudesta. Sosiaali- ja terveydenalan yksiköissä asumisen turvallisuutta ohjaa ennen kaikkea lainsäädäntö ja ihmisten tekemät valinnat. Valintoja säätelevät työorganisaation sisäiset sopimukset, joiden noudattamisesta vastaa viimekädessä esimies. Turvallisuus on inhimillinen peruspyrkimys, jota tukevat useat psykologian teorit tunnetuimpana Maslow’n tarvehierarkia. Turvallisuuden määrittely onkin aina konteksti sidonnaista ja siihen liittyy yksilöiden kokema turvallisuudentunne. Tässä luvussa käsitellään termejä vammaisten asuminen, turvallisuusjohtaminen sekä lainsäädäntöä, joka ohjaa sosiaali- ja terveystalalan asumisyksikköjen turvallisuusperiaatteita.

4.1 Vammaisten asumismuodot Suomessa

Aikuisten autismin kirjon henkilöiden asumispalvelut tuotetaan usein sosiaali- ja terveydenhuollossa vammaisten asumispalveluina. Suomessa vammaisten asumismuodot vaihtelevat muun muassa vamman vaikeuden mukaan. Sosiaalihuollon asumispalveluja tuottavat kunnat, kuntayhtymät, säätiöt, yhdistykset sekä yksityiset palvelujen tuottajat (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 20.) Asumispalvelut on yläkäsite erilaisille asumismuodoille, joita lainsäädäntö ohjaa. Asumismuotoja ovat autettu asuminen, ohjattu asuminen, tuettu asuminen sekä arvioiva ja valmentava asuminen. Erilaisia asumismuotoja voidaan puolestaan toteuttaa asumisyksiköissä. Asumispalvelujen järjestämistä ohjaavia lakeja ovat sosiaalihuoltolaki L1301, 2014, laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista L 380, 1987 sekä asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista A 759, 1987. Näistä lisää luvussa 4.4.

Autettu asuminen. Koko 2000-luvun aikana Suomessa kehitysvammaisten laitosasuminen on vähentynyt ja autetun asumisen palvelujen käyttäjät ovat lisääntyneet. Autetulla asumisella tarkoitetaan asumismuotoa, jossa henkilökunta on paikalla ympärivuorokautisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 15–18.) Autetusta asumisesta voidaan käyttää myös termiä tehostettu palveluasuminen, jossa

huolenpito painottuu pitkälti myös perushoitoon ottaen kuitenkin huomioon asiakkaiden yksilölliset tarpeet ja kuntoutumismahdollisuudet. (Holmberg 2011, 14.)

Ohjattu asuminen. Ohjattu asuminen ei sisällä yövalvontaa. Ohjatussa asumisessa on oleellista henkilön omien asumistaitojen harjoittaminen. (Holmberg 2011, 15.)

Tuettu asuminen. Tuetusta asumisesta voidaan käyttää myös termiä tukiasuminen. Tuettu asuminen toteutetaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti, joko päivittäin tai harvemmin ja sen tarkoituksena on mahdollistaa itsenäinen asuminen omassa tai vuokra-asunnossa. (Holmberg 2011, 15.)

Arvioivat ja valmentavat asumispalvelut. Arvioivat ja valmentavat asumispalvelut perustuvat tarveharkintaan. Asumispalvelut ovat aina tavoitteellisia sekä määräaikaista ja niiden tarve liittyy usein johonkin elämäntilanteen muutokseen. Arvioivista ja valmentavista asumispalveluista käytetään erilaisia nimityksiä riippuen palveluntuottajasta. Näitä voivat olla asumiskokeilu, asumisharjoittelu, asumisvalmennus ja muuttovalmennus. Asumisen arviointi tai valmennus voidaan tuottaa palveluntuottajan hallinnoimassa tilassa/asunnossa tai asiakkaan omassa kodissa. Valmennus voi liittyä myös asiointeihin eri kaupoissa ja virastoissa tai liikkumiseen kodin lähiympäristössä. (Holmberg 2011, 16.)

4.2 Asumisyksiköiden turvallisuus

Tässä opinnäytetyössä asumisen turvallisuudella tarkoitetaan asumisyksikköjen asiakkaiden turvallista asumista kodeissaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuusopas (Lindh & Heinonen 2012) pohjautuu opetushallituksen ammattitaitovaatimuksiin sekä sosiaali- ja terveysministeriön laitosturvallisuuden kehittämisen työryhmämuistioiden johtopäätöksiin. Opas on laadittu apukeinoksi sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden turvallisuuskulttuurin edistämiseksi sekä riskienhallintaan. Asumisyksiköissä turvallisuus muodostuu ennen kaikkea riskienhallinnasta sekä hoidon jatkuvuuden turvaamisesta kaikissa olosuhteissa (Lindh & Heinonen 2012, 16). Riskien hallinnan pyrkimyksenä on vaarojen ja haittojen karsiminen sekä hallinta. Riskien hallinta onkin toistuvaa systemaattista toimintaa, joka

pitää sisällään: riskianalyysin, riskien merkityksen arvioinnin sekä riskien pienentämisen. (Kanerva 2008, 29–30.)

Tässä kehittämistyössä on hyödynnetty turvallisuusoppaassa määriteltyjä turvallisuuden osa-alueita asumisyksiköiden turvallisuuden tarkastelussa. Turvallisuuden osa-alueet ovat: toiminnan turvallisuus, kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus, rikosturvallisuus, ympäristöturvallisuus, tietoturvallisuus, varautuminen ja valmiussuunnittelu, palo- ja pelastusturvallisuus sekä henkilöturvallisuus. Nämä osa-alueet ja niiden sisältö on kuvattu seuraavassa taulukossa 3.

Taulukko 3. Turvallisuuden osa-alueet. (Lindh & Heinonen 2012.)

Turvallisuuden osa-alue	Sisältö
Toiminnan turvallisuus	Voimavarat, kuten ihmiset, laitteet sekä materiaalit. Hoidon jatkuvuus kaikissa olosuhteissa.
Kiinteistö- ja toimitila turvallisuus	Rakenteelliset ja teknilliset ratkaisut, sekä kunnossapito.
Rikosturvallisuus	Rikollisuuden merkitykset ja ehkäisy toimintayksikössä.
Ympäristöturvallisuus	Ympäristöhaittojen pienentäminen sekä vahinkojen ehkäisy ja valvonta.
Tietoturvallisuus	Kirjalliset ohjeet asiakasasiakirjojen laadinnasta, säilyttämisestä sekä salassapidosta.
Varautuminen ja valmiussuunnittelu	Toiminnan jatkuminen häiriöttömänä poikkeustilanteissa
Palo- ja pelastusturvallisuus	Turvallisuus- tai pelastussuunnitelma, riskien arviointi ja turvallisuustekniset ratkaisut. henkilökunnan kyky toimia oikein tulipalossa, sammutusvälineet.
Henkilöturvallisuus	Uhka henkilöstön tai asiakkaiden turvallisuudelle

Asumisyksiköiden henkilökunta voi omalla toiminnallaan vaikuttaa turvallisuuteen. Työntekijä voi edistää turvallisuutta omilla valinnoillaan, osallistumalla riskien ja vaarojen tunnistamiseen, arviointiin sekä työpaikkaselvityksiin, osallistumalla koulutuksiin sekä noudattamalla annettuja ohjeita, raportoimalla havaitsemistaan turvallisuuspoikkeamista ja ilmoittamalla kehittämiskohteista. Työnantaja voi puolestaan edistää turvallisuutta tekemällä turvallisuus- tai pelastussuunnitelmat, kouluttamalla turvallisuushenkilöstön, perehdyttämällä muun henkilöstön suunnitelmaan, sekä toimittamalla suunnitelmaan sisältyvät tiedot asianomaisille tietoon. (Lindh & Heinonen 2012.)

4.3 Turvallisuusjohtaminen

Termi turvallisuusjohtaminen omaa pidemmän historian teollisuuteen ja teknologiaan erikoistuneilla aloilla kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa. Termi turvallisuusjohtaminen on osa vastuullista yritystoimintaa, jolla yrityksen johto pitää huolta henkilöstön, asiakkaiden ja ympäristön turvallisuudesta. Turvallisuusjohtamiseen liittyviä läheisiä termejä ovat vastuullinen yritystoiminta sekä riskienhallinta (Laitinen, Vuorinen & Simola 2013, 29.)

Turvallisuusjohtamisella tarkoitetaan niitä toimia, joilla parannetaan turvallisuutta tavoitteellisesti ja jatkuvasti. Turvallisuusjohtamisen tavoitteena on muun muassa luoda turvallisuuskulttuuria ja toimitapoja, määrittää velvollisuuksia ja vastuita, varmistaa osaaminen ja resurssit sekä tiedottaa turvallisuuteen liittyvistä asioista. (Työsuojeluhallinto 2015a). Turvallisuuskulttuuri-käsitteelle ei ole olemassa vakiintunutta määritelmää. Tyypillisesti sillä viitataan turvallisuuteen liittyviin jaetuihin asenteisiin, toimintatapoihin ja arvoihin. (Reiman & Oedewald 2008, 436.)

Turvallisuusjohtamisen perusmalliin kuuluu: Vaarojen ja haittojen selvittäminen, riskien arviointi, työsuojelun toimintaohjelma, toimenpiteet sekä näiden neljän jatkuva seuranta. Eräänä vaarojen ja haittojen tarkastelumallina voidaan käyttää kolmijakoa fyysisten-, psykososiaalisten- ja hallinnollisten asioiden vaikuttavuudesta työoloihin. (Kanervan 2008, 26)

Turvallisuusjohtamiseen liittyy myös taloudellista ajattelemista, mikä on yleisempää yritysmaailmassa ja vähitellen tulossa myös sosiaali- ja terveysalan palvelui-

hin. Kerko (2001, 14) kirjoittaa turvallisuusjohtamisella ennalta ehkäistävän onnettomuuksia, tapaturmia sekä sairauspoissaoloja, jotka puolestaan vaikuttavat palvelujen tuottavuuteen sekä tuovat kielteistä mainetta yrityksille. Edelleen järjestelmällisellä turvallisuustyöllä voidaan ennaltaehkäistä ja vähentää riskejä lyhyessäkin ajassa, mikä lisää toiminnan laadunkehittämistä. Turvallisuus lisää myös henkilöstön tyytyväisyyttä sekä saatavuutta. Tehokas ja osoitettavissa oleva turvallisuushallintajärjestelmä tekee yrityksestä vakaan, luotettavan ja vakavasti otettavan kaikkien näkökulmasta. (Kerko 2001, 14–15.)

4.4 Turvallisuusjohtamista ohjaava lainsäädäntö

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja ohjaa monimuotoinen lainsäädäntö. Lainsäädännöllä pyritään takaamaan kaikkien osapuolten oikeudet ja velvollisuudet hyvään tasavertaiseen elämään. Ylimpänä sosiaalialan lainsäädäntöä ohjaavana lakina voidaan pitää hallintolakia L 434, 2003 jonka tarkoituksena on turvata palvelujen laatu. Sosiaalihuoltolaki L 1301, 2014 puolestaan antaa tarkemmat ohjeet palvelujen laadun varmistamiseen ja nostaa esiin muun muassa omavalvontasuunnitelmien laadinnan. Omavalvonnalla pystytään tunnistamaan, ehkäisemään ja korjaamaan asiakkaan palvelussa esiintyvät epäkohdat sekä palvelun kannalta epävarmat ja riskiä aiheuttavat tilanteet. Palveluprosesseja arvioidaan laadun ja asiakasturvallisuuden näkökulmasta perustuen yksiköissä toteutettavaan riskienhallintaan (Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto Valvira, 2016.)

Kanerva (2008, 8) on kuvannut EU:n turvallisuusjohtamisen perusmallin tulevan Suomen työturvallisuuslaista (L738, 2002). Työturvallisuuslain L738, 2002 tarkoituksena on ennen kaikkea parantaa työntekijöiden turvallista työskentelyä. Laitinen ym. 2013, 178 kirjoittavat johdolla ja esimiehillä olevan erityisen vastuun työturvallisuuden toteutumisesta, jonka vuoksi on tärkeää, että heidän turvallisuustehtävänsä on määritelty riittävän tarkasti, ja heidän pätevyytensä, perehdytyksensä ja muut edellytykset toimia turvallisuusasioissa on huolehdittu. Työturvallisuuslaki L738, 2002 velvoittaaakin jokaista työnantajaa laatimaan työsuojelun toimintaohjelman, joka auttaa työnantajaa tehostamaan ennakoivaa työsuojelua ja kehittämään suunnitelmallisesti työoloja työpaikan omien edellytysten mukaan. (Työsuojeluhallinto, 2015b).

Asiakasturvallisuutta ohjaavat jo mainittu sosiaalihuoltolaki L1301, 2014, sekä laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista L 812, 2000. Sosiaalihuoltolain ensimmäisessä luvussa määritetään muun muassa lain tarkoituksiksi edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalisturvallisuutta. Laki vähentää eriarvoisuutta sekä edistää osallisuutta. Se turvaa yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet. Laki edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa. Sosiaalihuoltolaki antaa ohjeet palvelutarpeiden arviointiin ja asumispalvelujen järjestämiseen (Sosiaalihuoltolaki L1301, 2014.)

Autismin kirjon asiakkaita koskee usein myös laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista L 380, 1987 sekä asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista A 759, 1987. Lain 380, 1987 tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisina yhteiskunnan jäseninä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja. Laissa vammaisilla henkilöillä tarkoitetaan henkilöitä, joilla on vamman tai sairauden johdosta pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (L380, 1987.) Laissa mainittuja palveluja voivat esimerkiksi olla kuljetuspalvelut, asunnon muutostyöt tai auton hankinta-avustus. Asetuksen 759, 1987 tarkoituksena on säätää, että vammaisten henkilöiden tarvitsemat palvelut ja tukitoimet järjestetään siten, että ne tukevat heidän omaa toimista suoriutumistaan. Palveluasumiseen kuuluvat asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut. Asetuksessa näiden katsotaan olevan välttämättömiä asukkaan jokapäiväiselle suoriutumiselle. Palvelut voivat olla myös avustaminen asumiseen liittyvissä toiminnoissa kuten liikkumisessa, pukeutumisessa, henkilökohtaisessa hygieniassa, ruokataloudessa ja asunnon siivouksessa. Lisäksi asetukseen liittyvät palvelut, joita tarvitaan asukkaan terveyden kuntoutuksen ja viihtyvyyden edistämiseksi (A759, 1987.) Autismin kirjon asiakkaita voi koskea myös lastensuojelulaki L417, 2007, kun kyseessä on ala-ikäinen tai palvelun perustessa lastensuojelun jälkihuoltoon.

Asiakkaiden sekä henkilöstön turvallisuutta ohjaa henkilötietolaki L523, 1999.

”Tämän lain tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tiedonkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista (L523, 1999)”.

Sosiaalian palvelujen turvallista toteuttamista ohjaa myös Pelastuslaki L379, 2011. Pelastuslakiin liittyen Terveys- ja hyvinvoinninlaitos (THL) toteutti STEP-tutkimus- ja kehittämishankkeen parantaakseen sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden paloturvallisuutta. Hanke toteutettiin vuosina 2012–2016 ja sen tuotoksena valmistui vapaasti käytettävä koulutusmateriaali sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille.

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa käsitellään tämän opinnäytetyön toteuttamistapaa, käytettyjä tutkimusmenetelmiä, kohderyhmää, aineistonkeruuta, -analyyseja ja tulkintaa.

Tämä opinnäytetyö on toteutettu tutkimuksellisena kehittämistoimintana. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan asetelma perustuu siihen, että tutkimus palvelee kehittämistä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa peruslähtökohtana on uudenlainen tiedonkäsitys, jossa luotettavan tiedon tavoittelusta siirrytään kohti käyttökelpoisen tiedon tuottamista. Tutkimukselliseen kehittämistoimintaan liittyykin eri näkökulmia, joita ovat tiedontuotanto, toimijoiden osallistuminen sekä kehittämisprosessi. Tiedontuotannolla tarkoitetaan tutkimuksen hyödyntämistä muun muassa arviointi tiedon tuottamiseen, hyvien käytäntöjen konstruointiin tai tutkimuksen avulla tuotetaan kehittämistoimintaa. Toimijoiden osallistumisella pyritään kehittämisessä sovittelemaan erilaisia näkemyksiä ja muodostetaan yhteinen ymmärrys. Yhteiseen ymmärrykseen pyritään ennen kaikkea dialogin avulla. Kehittämisprosesseja jäsennetään vaihemallien mukaan. Kehittämiselle on kuitenkin tyypillistä ennakoimattomuus, joka laittaa tekijät jatkuvasti korjaamaan ja uudelleen suuntaamaan prosessia. (Toikko & Rantanen 2009.)

Seuraavassa taulukossa 4 kuvataan tämän kehittämistyön vaiheittaista etenemistä. Tiedontuotannon vaiheessa suoritettiin laadullinen tutkimus, jossa kerättiin tietoa toimijoilta. Ennen varsinaisen tutkimuksen käynnistämistä haettiin taustaorganisaatiolta tutkimusluvut. Kehittämistyön toisessa vaiheessa toimijat osallistettiin käymään reflektoivaa keskustelua saaduista tutkimustuloksista ja kehittämistyön tuotoksesta. Kolmannessa kehittämisprosessin vaiheessa tuotetaan aiemmin kerätyn aineiston pohjalta turvallisuusjohtamisenopas.

Tauluko 4. Kehittämistyön vaiheet.

1.vaihe Tutkimus	Tutkimuslupien anominen Autis- misäätiöltä	Huhti- ja kesäkuu 2016
	Tutkittavien alustava lähestyminen sähköpostitse	Heinäkuu 2016
	Haastatteluista sopiminen ja haas- tattelujen toteutus	Heinäkuu 2016- Syyskuu 2016
	Aineiston litterointi	Syyskuu 2016-Marraskuu 2016
	Aineiston analysointi	Joulukuu 2016- Tammi- kuu 2016
2.vaihe Reflektio	Tutkimustulosten esittely Autis- misäätiön päälliköille	Maaliskuu 2017
	Reflektioiva keskustelu	
3.vaihe Kehittäminen	Turvallisuusjohtamisenopas	Vuoden 2017 loppuun

5.1 Kehittämistyön tutkimusmenetelmät

Tämän kehittämistyön 1. vaiheessa suoritettu tutkimus on toteutettu laadullisella tutkimusotteella. Laadullisen tutkimuksen eri lähestymistavoille on yhteistä se, että niiden tavoitteena on löytää tutkimusaineistosta toimintatapoja, samanlaisuuksia tai eroja. Tässä opinnäytetyössä on käytetty sisällönanalyysia, joka on menetelmä, jolla voidaan analysoida kirjoitettua ja suullista kommunikaatiota ja jonka avulla voidaan tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä, seurauksia ja yhteyksiä. Sisällönanalyysissa kerätty tietoaineisto tiivistetään niin, että tutkittavia ilmiöitä voidaan lyhyesti ja yleistettävästi kuvailla tai että tutkittavien ilmiöiden väliset suhteet saadaan selkeästi esille. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2003, 21-23).

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valittiin laadullinen tutkimus, koska saadut tulokset perustuvat esimiesten ja päälliköiden kokemukseen. Tutkija itse koki myös saavansa parhaan tiedon tutkittavasta aiheesta kokemusten kautta jäsentämällä yksilöiden kokemaa sisällönanalyysilla. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena ei ole totuuden löytäminen, vaan tutkimuksen aikana muodostuneiden tulkintojen avulla näyttää esimerkiksi ihmisen toiminnasta tai hänen tuottamistaan kulttuurituotteista jotakin, joka on välttämätöntä havainnoin tavoittamisessa (Vilka 2005, 98). Tässä opinnäytetyössä tavoitteena oli löytää yhtenäisyyksiä muun muassa autismin kirjon henkilöiden asumisen turvallisuudesta ja turvallisuusjohtamisesta.

5.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineistojen keruu

Tämän kehittämistyön tutkimuksellinen osuus toteutettiin laadullisina tutkimus-haastatteluina. Haastattelujen etuna on niiden joustavuus. Tutkijalla on mahdollisuus toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä sekä selkiyttää sanamuotoja eli toisin sanoen käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Joustavuus ilmenee myös siinä, että tiedonantaja voi saada kysymykset etukäteen tutustuttavaksi, jolloin on mahdollista saada paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelujen etuna voidaan pitää myös mahdollisuutta valita haastateltaviksi henkilöt, joilla on kokemusta ja tietoa tutkittavasta aiheesta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75-74.)

Tässä kehittämistyössä käytettiin teemahaastatteluja, joista voidaan käyttää myös nimitystä puolistrukturoitu haastattelu. Teemahaastatteluihin valitaan tutkimusongelman kannalta keskeiset käsitteet, joihin haetaan haastatteluissa vastauksia. Teemahaastattelussa vastausten antamisjärjestyksellä ei ole tutkimuksen kannalta merkitystä, vaan tavoitteena on saada vastaajan omakuvaus eri teemoista. Tutkijan vastuulla on saada haastateltava pysymään teemassa. (Vilka 2005, 101-104.)

Tutkimuksen ensimmäisen kohderyhmän muodostivat Autismsäätiön, kunkin asumisyksikön esimiehet sekä työturvallisuuspäällikkö (N=10). Tutkimuksessa käytettiin harkinnanvaraista otantaa, jonka tavoitteena oli saada mahdollisimman kattavasti tieto koko säätiön turvallisuusasioissa. Harkinnanvaraisuus kohdentui juuri näihin henkilöihin, koska heidän koettiin olevan vastuussa päivittäisestä tur-

vallisuudesta Autismsäätiöllä. Laadullisessa tutkimuksessa pyritäänkin kuvaamaan jotain ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87.)

Ennen varsinaisia haastatteluja suoritettiin yksi esihaastattelu, jolla voitiin arvioida kysymysten toimivuutta sekä haastattelun kestoa ja korjata mahdollisia vikoja. Varsinaisia haastateltavia lähestyttiin aluksi sähköpostitse informoiden tutkimuksesta (LIITE 1). Seuraavaksi tutkija otti yhteyttä haastateltaviin puhelimitse soittamalla ja sopimalla haastatteluaikoja. Kaikki kymmenen haastatteluun kutsuttua suostuivat osallistumaan tutkimukseen. Teemahaastattelut (LIITE 2) toteutettiin yksilöhaastatteluina heinä- syyskuun 2016 aikana, joko kasvotusten vastaajien kanssa tai puhelin haastatteluina. Haastatteluista kuusi onnistui toteuttaa paikanpäällä ja neljä puhelimitse. Haastattelujen kesto vaihteli 25 minuutista aina 75 minuuttiin. Kaikki haastattelut nauhoitettiin osallistujien luvalla. Tutkija litteroi saadun aineiston tekstiksi ja tuhosi tämän jälkeen nauhoitteet. Litteroinnissa tallennettu aineisto kirjoitetaan puhtaaksi sanasanaisesti, joko kokoaineistosta tai teemojen mukaan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, 222).

Tutkimuksen toisessa vaiheessa toteutettiin refleктоiva keskustelu. Reflektiolla tarkoitetaan oman tiedon tarkastelua ja tietoiseksi tulemistä eri tietolajeista. Nämä tiedon lajit ovat päämäärä-, menetelmä- ja tilannetieto. Tavoitteena reflektiossa on tulla tietoiseksi itsestään selvistä päämääristä ja niistä tulkinta- ja toimintaskeemoista joiden avulla toimintaa ohjataan. Reflektio voi perustua arkiymmärrykseen jossa ensin kuvataan toimintaa ulkopuolisen silmin ja lähdetään sitten keskustelemaan, mitä mieltä toiminnasta ollaan. Keskustelu on tärkeää, koska vaihtoehtoiset näkemykset auttavat tunnistamaan omia sitoumuksia. Sitoumuksissa on kyse siitä, että toiminta on johdonmukaista tiettyjen teorioiden ja käsitysten kanssa. Erilaisten tulkintaskeemojen avulla ihmisten havainto- ja kokemusmaailma jäsenyivät. Ihmissuhde ammateissa toimittaessa yhteiset tulkintaskeemat ja yhteiset uskomukset mahdollistavat toiminnan koordinoinnin. (Moilanen, 1999, 101-107.)

Tutkimuksen toiseen vaiheeseen osallistuivat Autismisäätiön alueelliset päälliköt sekä palvelutoiminnan päälliköt (N=6). Kuuden päällikön valinta perustui myös harkinnan varaisuutteen aluepäälliköt sekä palvelutoiminnanpäälliköt toimivat omien alueidensa esimiesten johtajina. Harkinta perustui siihen, että tieto tutkimuksen tuloksista saavuttaisi ylemmän johdon sekä keskustelussa käytetty ryhmä pysyisi sopivan kokoisena.

Reflektiovaiheessa tutkija sopi päälliköiden kanssa ajan esitelläkseen ja keskustelakseen kehittämistyön 1.vaiheen tutkimustuloksista. Lisäksi reflektion kautta haettiin yhteistä ymmärrystä, millainen asukasturvallisuusopas voitaisiin tulosten pohjalta muodostaa sekä kenelle se olisi hyvä suunnata. Keskustelulle varattiin aikaa 1 ½ tuntia. Yksi osallistuja ei päässyt paikan päälle, mutta pääsi mukaan Skype-yhteyden kautta. Keskustelusta tehtiin kirjanpito, jonka sihteerinä toimi työelämän opinnäytetyön ohjaaja tutkijan pyynnöstä. Näin haluttiin varmentaa mahdollisuus tutkijalle osallistua keskusteluun paremmin. Tutkija ja päälliköt muodostivat reflektioryhmän, joka lähti muodostamaan yhteistä tulkintakehua.

5.3 Tutkimusaineistojen analyysit ja tulkinnat

Tämän opinnäytetyön tutkimusaineisto analysoitiin laadullisella sisällön analyysillä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on löytää tutkimusaineistosta, jokin toiminnan logiikka tai tyypillinen kertomus. Aineistoa lähdetään pelkistämään ja ryhmittelemään tutkimusongelmien ja tutkimuskysymysten ohjaamana. (Vilkka 2005,140).

Tässä opinnäytetyössä hyödynnettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöisessä sisällön analyysissä yhdistellään käsitteitä niin, että saadaan lopulta vastaus tutkimustehtävään. Analyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi etenee tiettyjen vaiheiden kautta:

- Haastattelut kuunnellaan ja aukikirjoitetaan sana sanalta
- Haastattelut luetaan ja perehdytään sisältöön
- Aineistosta etsitään pelkistettyjä ilmauksia ja ne alleviivataan
- Pelkistetyt ilmaukset listataan

- Ilmauksista etsitään samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia
- Ilmauksia yhdistellään ja luodaan alaluokkia
- Alaluokkia yhdistellään ja muodostetaan yläluokkia
- Yläluokat yhdistellään ja luodaan kokoavia käsitteitä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111-115.)

6 KEHITTÄMISTYÖN TULOKSET

Tässä luvussa esitellään tämän kehittämistyön tutkimuksellisen osuuden tuloksia. Tuloksia käydään läpi luvussa 2 esiteltyjen tutkimuskysymysten mukaisesti.

6.1 Taustatiedot

Tutkimuksen haastateltaviksi valikoitui harkinnanvaraisella otannalla kymmenen Autismisäätiön henkilökuntaan kuuluvaa. Haastateltaville esitettiin kaksi taustatieto kysymystä, joiden pohjalta selvisi työkokemus sosiaali- ja terveydenhuollosta sekä palveluvuodet taustaorganisaatiossa. Haastateltavien keskimääräinen työkokemus alalta oli 17,6 vuotta ja keskimääräiset työvuodet Autismisäätiöllä 5,8 vuotta.

6.2 Autismin kirjon turvallinen asuminen

Autismin kirjon turvalliseen asumiseen vaikuttavina tekijöinä nähtiin henkilökuntaan ja sen toimintaan liittyvät asiat, kiinteistö ja tilaratkaistut, sekä asiakkaiden yksilöllisyys ja heidän tarpeensa. Nämä osa-alueet vaikuttivat usein suorasti tai epäsuorasti toisiinsa. Parikin vastaajaa koki, että autismikirjon tarpeet ovat lähtökohtaisesti kuitenkin samanlaisia kuin kaikilla ihmisillä.

”Henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan suunniteltua asumista...”

”Mun mielestä ehkä kaikkien tärkeintä on autismin kirjon henkilöiden turvallisessa asumisessa se ennakoitavuus...”

Kiinteistö ja tilaratkaisujen koettiin luovan turvallisuutta, kun ne oli rakennettu paloturvallisiksi ja asiakaskunta huomioonottaen. Asiakasryhmän huomioonniissa jo rakennusvaiheessa vastaajat miettivät voitavan vaikuttaa muun muassa aistiyliherkkyyksiin, riittävään omaan tilaan ja tilojen jakamisen mahdollisuuksiin. Rakennuksen sijainnilla voitiin myös helpottaa asukkaiden elämää. Aukkailla koettiin olevan tarpeita niin toiminnan yksilöintiin, kuin myös ryhmämuotoiseen toimintaan. Suuret jäsentymättömät tilat saattoivat olla joillekin asukkailla haastavankäyttäytymisen osatekijä. Aukkaan itsensä ja hänen omaisuutensa turvaami-

seksi oli hyvä pitää huolta myös lukituksista ja erilaisista kulunvalvonnan ratkaisuista. Huonekalut ja laitteet tulisi olla myös asiakkaalle helppoja sekä turvallisia käyttää.

Asukasvalinnat mietityttivät myös muutamaa vastaajaa. Lähtökohtana turvalliselle asumiselle nähtiin oikean asumismuodon valinta, jotta asiakkaan saama tuki olisi oikein mitoitettua. Ennen muuttoa saadut riittävät esitiedot mahdollistivat valmistautumisen asiakkaan muuttoon haasteet ja tarpeet huomioiden. Ryhmämuotoisissa asumisratkaisuissa nähtiin tärkeänä myös toimiva ryhmädynamiikka – toivottiin, että asiakas sopisi muiden joukkoon.

Asiakkaiden huomioiminen yksilöinä ja heidän mahdollisuutensa vaikuttaa omaan asumiseensa olivat suurimmalle osalle haastateltavista tärkeitä. Erityispiirteiden ja kognitiivisten erojen huomiointi turvallisuudessa korostui vastauksissa. Muutokset toimintakyvyssä laittoivat miettimään, mitä voitaisiin muuttaa asiakkaan turvallisuuden tai turvallisuuden tunteen lisäämiseksi. Esimerkkeinä kerrottiin kuvien käytön-, ohjaajan fyysisen läsnäolon ja ohjeistuksien lisääminen sekä muutokset struktuurissa lisäämällä tai poistamalla toimintoja. Kommunikaatio menetelmien käytössä turvallisuuden lisäämiseksi nähtiin tärkeänä, että asiakas tulee ymmärretyksi ja hän ymmärtää itse esimerkiksi poistumistien merkin kuvat oikein. Eräs haastateltava otti esiin sosiaalisen kuormituksen määrän mietittäessä sopivaa asumismuotoa. Ryhmämuotoisessa asumisessa asukkaiden määrä tulisi pitää pienenä.

Henkilökunnan koulutuksella ja osaamisella oli tärkeä rooli autismin kirjon henkilöiden turvallisessa asumisessa. Toiminnan selkeys ja yhdenmukaisuus lisäsivät myös ennakoitavuutta ja toiminnan turvallisuutta. Riittäväillä henkilöstömitoituksilla nähtiin olevan vaikutusta asiakkaiden tarpeisiin ja haastaviin tilanteisiin vastaamiseen. Henkilökunnan apu ja ohjaus tuli olla saatavilla tarpeen mukaan, jopa ympäri vuorokauden sekä liikuttaessa yhteiskunnassa. Ohjaustyössä koettiin tärkeänä ohjata asukkaita tekemään turvallisia valintoja huomioiden ennakointi, strukturointi, kuvat ja ymmärrys. Työntekijöiden tuli kyetä myös joustavuuteen ja nopeisiin toiminnan muutoksiin, mihin kaikilla asiakaskunnassa ei itsellään ollut valmiuksia.

6.2.1 Substanssiosaaminen

Substanssiosaamiseen koettiin olevan hyvällä tasolla. Kaikki työntekijät ovat suorittaneet vähintään sosiaali- ja terveydenhuollon perustutkinnon ja sen lisäksi Autismisäätiön sisäisen koulutuksen, joka on kattava paketti tietoa autismin kirjosta. Lisäkoulutukselle ja kertaamiselle nähtiin kuitenkin aina olevan tarvetta. Haastateltavat kokivat pääsääntöisesti ymmärtävänsä ja tietävänsä autismin kirjon henkilöiden tarpeet ja tunnistavansa ne. Toisaalta vastaajat miettivät, että arjessa tulee helposti toimittua olettamusten kautta eikä tiedon varaisesti. Asioita ei mietitä aina turvallisuuden näkökulmasta, vaan keskitytään tekemiseen.

Osassa yksiköistä koettiin henkilökunnalla olevan jo työvuosien kautta kokemusta autismin kirjon henkilön ohjaamisesta. Tällaisten yksiköiden haastateltavat kuvasivat henkilökunnan olevan aktiivista hankkimaan koulutusta ja tietoa autismin kirjosta. Lisäksi esimiehet kokivat yksittäisten työntekijöiden erikoistumisten kautta saavansa koko työyhteisölle lisää osaamista arkeen. Joissakin yksiköissä haasteena tuotiin esiin henkilökunnan vaihtuvuus.

”Tietysti kun koulutetaan joka vuosi lisää niin tietyllä tapaa sitten niinku ne tiedot ei pääse unohtumaan tai sitä kautta pystytään lisäämään sitä tietoa sinne meidän asiakkaihin...”

Osa haastateltavista löysi vielä kehitettävää toiminnasta. Koettiin, että täytyisi uskaltaa tehdä innovatiivisempia ratkaisuja ja nähdä erilaisia vaihtoehtoja toimia. Esimerkkinä mietittiin asukkaiden asumisvaihtoehtojen laajentamista turvallisuuden tunteen näkökulmasta. Asiakkaiden kanssa koettiin tarpeellisena lisätä myös keskustelua turvallisuudesta. Vaarana tässä nähtiin, että asiakas ei osaa suhteuttaa mahdollisia uhkia realiteetteihin vaan alkaa pelätä. Keskusteluissa olisikin hyvä korostaa erilaisten uhkien todennäköisyyttä. Toisaalta joku vastaajista koki Autismisäätiöllä jo tehtävän asiakkaan harjaannuttamista suhteessa huomiointiin, tietoisena olemiseen sekä ennakointiin.

6.2.2 Autismin kirjon turvallisuuden kehittäminen

Suurimpana yksittäisenä asiana eräästä haastattelusta nousi esiin autismitietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa. Haastateltava koki, että Suomessa jää suuri osa autismin kirjon henkilöistä tunnistamatta, jolloin he jäävät yhteiskunnan tuen ulkopuolelle. Tämä puolestaan vaikuttaa heidän turvallisuuteensa. Lisäämällä tietoisuutta saataisiin asiakkaat oikeisiin palveluihin. Tultaessa palveluihin pitäisi puolestaan miettiä yksilön asumisvalmiuksia: mitä asuminen edellyttää häneltä ja puolestaan hänen ympäristöltään. Asumismuotoihin tulisi kehittää joustavia ratkaisuja.

Asumisen turvallisuudessa nähtiin tärkeänä toimintaa tukevien tilojen kehittämisen ja toimivat hälytysjärjestelmät. Kaksi haastateltavaa nosti erityisenä kehittämiskohteena esiin hyvinvointiteknologian käytön lisäämisen. Tähän panostaminen taloudellisesti saattaisi tuoda myöhemmässä vaiheessa säästöjä. Joustavuus henkilöstöresursointiin koettiin turvallisuutta lisäävänä elementtinä. Aukkaiden perusvalmiuksien harjoittelulla ja turvallisuustaitojen lisäämisellä eri ympäristöissä koettiin olevan merkitystä taitojen siirtymisessä eri ympäristöihin. Turvallisuusasioista keskustelu ja pelastusalan ammattilaisten antama koulutus nähtiin yhtenä mahdollisuutena saada asiakkaat pohtimaan turvallisuusasioita vakavasti.

Muutama vastaaja nosti esiin kommunikaation merkityksen autismin kirjon henkilöiden turvallisuudessa. Tärkeänä nähtiin osaamisen ja ymmärryksen lisääminen eri kommunikaatiotapoihin. Puheterapeuttien hyödyntämistä tässä pohti yksi haastateltava. Riittäväällä kuvien käytöllä sekä selkokielellisillä ohjeistuksilla nähtiin voivan vaikuttaa autismin kirjon henkilöiden turvallisuuden lisäämiseen. Struktuurien luomisella arkeen nähtiin olevan myös rauhoittava vaikutus.

”Et asiakkaillekin olis sellasii selkokielellisiä ohjeita erilaisten tilanteiden varalta, jotka olis niinku aika yhtenäisessä nipussa ja niitä sitten sais harjoitella käytännössä ja niinku tiedetään et eri ympäristöissä, koska nehän ei välttämättä siirry ne taidot niinku suoraan ympäristöstä toiseen...”

6.3 Sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuuden osa-alueet

Autismisäätiön esimiehet tunnistivat pääsääntöisesti hyvin eri turvallisuuden osa-alueita. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuusoppaassa (Lindh & Heinonen 2012,16) sanotaankin, että jaottelu osa-alueiden välillä ei ole yksiselitteistä, sillä yksittäinen uhka voi vaikuttaa moneen eri alueeseen. Tämän vuoksi myös tässä tutkimuksessa osa-alueiden välillä oli päällekkäisyyksiä.

Kaikissa turvallisuuden osa-alueissa korostui määrätietoinen riskienhallinta. Riskienhallinnassa tunnistettiin mahdollisia riskejä ja niihin varauduttiin ennakkoinnilla. Toteutuneisiin uhka- ja vaaratilanteisiin suhtauduttiin korjaavalla ja oppivalla otteella. Seuraavissa alaotsikoissa tarkastellaan vielä tarkemmin eri osa-alueiden tuloksia.

6.3.1 Toiminnan turvallisuus

”Kaikessa toiminnassa mietitään sitä, et mikä on henkilökunnalle turvallista ja mikä on asiakkaille turvallista eli miten saadaan ja miten täytetään se - tätä laki että saadaan niinku kaikki mahdolliset niinku hommat pyörimään niinku kuuluuki...”

Haastateltavien vastauksista toiminnan turvallisuudesta on poimittavissa viidenlaisia asioita. Asiat liittyvät joko lainsäädäntöön, organisaatioon, johtamiseen, henkilöstöön tai teknisiin ratkaisuihin.

Lainsäädännöstä nähtiin toiminnan turvallisuuteen vaikuttavan palo- ja pelastussuunnitelmat sekä omavalvonta suunnitelmat. Omavalvonnasta todettiin muun muassa näin:

”Sitten myös omavalvontasuunnitelmaanhan on kirjattu se turvallisuusasia, sehän sisältää jonkin oman osionsa mut hyvin lyhyen mut että turvallisuusohjeistus on ihan eriksensä ja se roikkuu meidän tuolla toimiston seinällä...”

Organisaatioon liittyviä tekijöitä toiminnan turvallisuudelle olivat Autismisäätiön koulutusmyönteisyys sekä aktiivinen riskienhallinta. Riskienhallinnasta nostettiin

esiin erityisesti haitta- ja vaaratilanteiden ennaltaehkäisy sekä niihin puuttuminen muun muassa sisäisten tarkastusten kautta. Yksiköissä laadittiin myös omia riskianalyyskejä.

Johtamiseen liittyvissä asioissa toiminnanturvallisuuteen vaikuttivat perehdyttäminen, esimiesten johtamiseen ja kouluttamiseen panostaminen, turvallisuusasioiden kertaaminen työpaikoilla, sekä erinäiset sisäiset ohjeistukset.

Henkilöstön osalta toiminnan turvallisuuteen vaikutti koulutettu henkilökunta. Haastateltavat nostivat esiin myös riittävän henkilöstöresurssit ja työvuorosuunnittelun merkityksen, jotta jatkuva läsnäolo mahdollistui yksiköissä. Henkilöstöllä koettiin olevan merkittävä rooli turvallisuuden jatkuvassa havainnoinnissa ja mietinnässä.

Teknisistä ratkaisuksista esiin nousivat niin tilat, materiaalit kuin teknologia. Säätiön yksiköissä on käytössä monenlaisia hälytinjaerjestelmiä liittyen kulunvalvontaan, paloturvallisuuteen sekä työntekijöiden turvallisuuteen. Toiminnan turvallisuutta koettiin parantavan myös toimintaa tukevilla tiloilla sekä asiakaskuntaa tukevilla puitteilla. Tähän liittyi myös yksiköissä käytössä olevien materiaalien turvallisuus.

6.3.2 Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus

”Meillä on niinku tilat sitä varten mitä meidän asiakaskunta on ja ne tavallaan..puitteet on semmoset että tukee tätä toimintaa.”

Haastateltavien vastauksista kiinteistö- ja toimitilaturvallisuudesta on eroteltavissa neljän tyyppisiä asioita. Asiat liittyivät lainsäädäntöön, teknisiin ratkaisuihin, kunnossapitoon ja seurantaan sekä ennaltaehkäisyyn.

Lainsäädäntöön liittyen kiinteistö- ja toimitilaturvallisuudessa nostettiin esiin pelastussuunnitelmat sekä taloyhtiöiden turvallisuusohjeet sekä säädökset, jotka löytyivät kaikista yksiköistä. Viimeisin liittyy pääsääntöisesti vuokrakiinteistöihin.

Teknisissä ratkaisuissa kerrottiin muun muassa liukkaudenestoista, varaueloskäynteistä ja niiden merkitsemisestä, rappukäytävien valaistuksista, palohälytinjaerjes-

telmistä, paloturvallisista materiaaleista, sisäisistä hälytínjärjestelmistä sekä turvalaseista. Tilojen rajaamismahdollisuudet náhtiin myös tärkeänä asiakkaiden haastavan käyttäytymisen kannalta.

Kunnossapitoon ja seurantaan liittyvinä asioina nostettiin haastatteluissa esiin taloyhtiöiden isännöinti sekä huoltoliikkeet. Nämä tuotettiin ulkoisina palveluina tai kuuluivat vuokrakiinteistöjen palveluihin. Yksi vastaaja otti esiin myös henkilökunnan jatkuvan seurannan rikkiinäisten laitteiden varalta ja näiden käytöstä pois ottamiseksi.

Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuudessa ennaltaehkäisy oli haastateltaville selkeästi tärkeintä. Haastatteluvastauksissa nousi esiin myös asiakkaan huomiointi ennaltaehkäisyssä. Muutama vastaaja koki, että olisi hyvä olla mukana jo tilojen suunnitteluvaiheessa, jotta tilojen toimivuus vastaisi asiakasryhmän tarpeita. Tarpeina nostettiin esiin muun muassa äänieristysten huomiointi sekä tilojen jakamisen mahdollisuudet. Ennalta ehkäisyssä näkökulmasta nostettiin jälleen esiin riskienkar-toitus, johon liittyivät säännölliset katselmukset yksiköissä. Näiden lisäksi haitta- ja vaaratilanne ilmoitukset náhtiin hyvänä tapana pohtia toimintaa. Ennalta ehkäisyyn kuuluu myös säännölliset laitteistojen huollot ja toimivuudentestaukset esimerkiksi palohälytínjärjestelmän osalta.

6.3.3 Rikosturvallisuus

Rikosturvallisuuteen liittyen tärkeänä náhtiin ennaltaehkäisy, tekniset ratkaisut sekä seuranta. Poikkeuksetta kaikki vastaajat nostivat esiin mahdollisena uhkana lääketurvallisuuden liittyen mahdollisiin varkauksiin ja väärinkäyttöihin. Osa nosti esiin myös asiakkaiden haastavan käyttäytymisen, joka saattaa pahimmillaan mennä fyysiseksi. Tätä tosin mietittiin, täyttääkö haastavakäyttäytyminen rikosturvallisuuden kriteerit, mutta joka tapauksessa sitä ei náhty hyväksyttävänä.

Ennaltaehkäisyyn liittyi moninaisia asioita, joista tärkeimpänä oli turvallisuus-suunnitelma, joka kattaa myös ulkoiset uhat. Ennaltaehkäisyyn pyrittiin jo henkilökunnan rekrytoinnissa ja työhaastatteluissa. Tämä toki koettiin haastavana.

”Kyllähän rekrytointiin joudutaan kiinnittään paljon huomiota et sitä kautta sitten ei oo myöskään niitä päihdeongelmia...”

Henkilökunnan työelämätietouden lisääminen koulutusten ja lainsäädännön kautta nähtiin myös tärkeänä. Tähän liittyen yksittäisenä koulutuksena nostettiin esiin lääkekoulutukset, jotka antavat lääkkeidenjako-oikeuden. Ennaltaehkäisyssä nähtiin myös asiakkaiden tietoisuuden lisääminen käymällä heidän kanssaan keskusteluja siitä, mikä on oikein ja mikä väärin.

Teknisissä ratkaisuissa voidaan nähdä päällekkäisyyttä ennaltaehkäisyyn, sillä niillä pyrittiin myös estämään mahdollisia uhkia. Teknisiin ratkaisuihin kuului erinäiset lukitukset, kuten ulko-ovien lukitseminen tai ovikoodit, lääkkeiden-, rahojen- sekä asiakirjojen säilyttäminen lukituissa tiloissa ja -kaapeissa. Teknisiin ratkaisuihin kuului myös hälytin- ja valvontajärjestelmät sekä turvallisuusfirmat.

Seurannalla nähtiin olevan myös tärkeä rooli ja sekin limittyi osaltaan ennaltaehkäisyyn. Lääkkeiden menekkiä seurattiin lääkeinventaarioissa, rahojen kulutusta säännöllisillä kassantarkistuksilla sekä asukkaiden rahojen tarkistuksilla. Seurantaan liittyen nähtiin myös mahdollisena asiakkaiden hyväksikäyttö henkilökunnan taholta, johon seurannalla koettiin pystyvän puuttumaan.

6.3.4 Ympäristöturvallisuus

Ympäristöturvallisuutta huomioitiin niin sisäisesti kuin ulkoistettujen palvelujen kautta. Erinäisillä ohjeistuksilla koettiin olevan myös merkitystä ympäristön turvallisuuteen.

Jätehuolto nousi esiin lähes kaikissa haastatteluissa ympäristöturvallisuuden osatekijänä, joka oli ulkoistettu. Autismisäätiön omissa yksiköissä jätehuollonpalvelut oli ostettu paikallisilta toimijoilta. Vuokrakiinteistöissä jätehuollosta vastasivat taloyhtiöt. Kiinteistönhoidon palvelut olivat toinen ulkoistettu tekijä, josta vastasivat Autismisäätiön omissa yksiköissä kiinteistöalan yritykset ja vuokrakiinteistöissä joko taloyhtiön palkkaama kiinteistöalan yritys tai kaupungin huoltomiehet. Kiinteistön hoidon osalta yksi haastateltavista mainitsi sopimusten seurannan ja tarkistamisen aika-ajoin olevan tärkeää.

Yksiköiden sisäisesti huolehdittiin jätteiden oikeasta kierrättämisestä jäteastioihin ja tarvittaessa keräyspisteisiin. Tässä tärkeänä nähtiin myös asiakkaiden ohjaaminen oikeaan toimintaan, sillä jätteiden lajittelu voidaan tehdä muutoin monella tapaa. Parissa yksikössä mainittiin olevan lukollinen roskakatos, jossa oli myös paloturvallisuusjärjestelmä.

”Meillä on jätehuoltokatos tossa pihassa ja siellä on lajittelua, et lajitellaan jätteet niinku siellä on ja meillä on lajitteluohjesäädös ja kestävän kehityksenmukaisesti toimitaan...”

Useissa haastatteluissa nousi esiin myös kemikaaliturvallisuus osana ympäristöturvallisuutta. Yksiköissä ei pääasiallisesti käytetty vahvoja kemikaaleja, mutta lääkkeiden säilytys ja niiden hävitys asianmukaisesti oli huomioitu. Yksiköiden siivouksessa käyttämät pesuaineet, eivät myöskään olleet vahvoja ja ne säilytettiin usein lukittuina. Yksi vastaajista mainitsi Autismisäätiön sitoutuneen ympäristön kestävään kehitykseen.

Ohjeistuksista kerrottiin yksiköissä olevan jätehuoltosuunnitelmat sekä lajittelusäädöksen. Keittiön omaavaltasuunnitelmat nähtiin myös osana ympäristöturvallisuutta.

6.3.5 Tietoturva

”Säätiöllähän on erillinen tietoturvaohjeistus jota päivitetään itse asiassa parasta aikaa. Tähän on kiinnitetty huomiota enenemissä määrin ja itse asiassa tätä työtä tehdään parasta aikaa just nyt.”

Tietoturvallisuus on osa-alue, jonka jatkuvaan kehittämiseen ja seurantaan useat esimiehet halusivat kiinnittää parempaa huomiota. Tietoturvasta oli poimittavissa lainsäädäntöön ja ohjeistuksiin liittyviä toimia. Teknologian hyödynnettiin monella tapaa, mutta suurin tietoturvallisuuden vastuu oli henkilökunnan toiminnassa.

Haastatteluista selvisi, että lainsäädäntöön, kuten myös henkilöstöön liittyen, jokainen työntekijä sitoutuu jo työsopimusta allekirjoittaessaan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuteen. Autismisäätiöllä on oma tietosuojavaltuutettu sekä tietotur-

vaohjeistus. Tietosuojaan toteutumiseen kiinnitettiin huomiota riskiarvioinneissa ja sisäisissä tarkastuksissa. Asiakkaalta tulee pyytää lupa kaikkeen häntä koskevan tiedon luovuttamiseen.

Haastatteluista selvisi, että Autismsäätiöllä hyödynnettiin teknologiaa tietoturvalisuiden parantamisessa. Käytössä olevat tietokoneet olivat salasanojen takana. Käytössä on asiakastietojärjestelmä, jonne määritellään kullekin työntekijälle omat oikeudet. Nämä oikeudet hävitetään työntekijän jäädessä pois Autismsäätiöltä. Salasanat eri järjestelmiin vaihdettiin säännöllisesti. Työnantajan käytössä olevien puhelimen pin-koodit tuli myös vaihtaa säännöllisesti.

Henkilökunnan toiminnalla Autismsäätiön sisällä ja ulospäin viestittäessä koettiin isoin merkitys tietoturvan toteutumisessa. Henkilökunta on vastuussa siitä, että asiakkaiden nimiä ei näy julkisissa tiloissa, eikä esillä ole salassa pidettäviä materiaaleja. Paperiset asiakirjat säilytetään lukituissa kaapeissa. Viestittäessä ulospäin ei sähköposteissa saa näkyä asiakkaiden nimiä ja puhelin keskusteluissa ei voi puhua muuta kuin kyseessä olevan asiakkaan asioita. Jokainen henkilökunnan jäsen kirjaa omalla nimellään asiakastietojärjestelmiin ja on velvollinen kirjautumaan ulos tietokoneiden päätteiltä. Riittävällä perehdytyksellä sekä tietoisuuden lisäämisellä tietoturva-asioissa koettiin olevan suuri merkitys henkilökunnan asianmukaiseen toimintaan. Tietoturvallisuuteen liittyen pari esimiestä otti esiin myös työntekijöiden tietojen turvaamisen.

Tietosuoja materiaalin hävitys oli hoidettu yksiköissä asianmukaisesti. Asiakirjat hävitettiin silppuroimalla ja lähettämällä alkuperäiset dokumentit sosiaalityöntekijälle.

6.3.6 Varautuminen ja valmiussuunnittelu

Useista vastuksista kävi ilmi, että on vaikea rajata, mihin kaikkeen tulisi varautua. Varautumisen ja valmiussuunnittelun merkitys kuitenkin ymmärrettiin teoreettisella tasolla. Yksi haastateltavista tiivistä hienosti, että *”yksikössä on varauduttu realistisiksi arvioituihin riskeihin ohjeistuksilla”*. Varautumisessa ja valmiussuunnittelussa toiminnan turvallisuutta nähtiin lisäävän ohjeistusten, ennakoivan toimin-

nan ja osin tila sekä materiaratkaisuin yhdistäväksi nimittäjäksi näille voisi nimetä riskienhallinnan.

Haastateltavat toivat esiin, että riittävät ja ajantasaiset ohjeistukset siitä miten toimitaan kussakin tilanteessa, ovat varautumisen ja valmiussuunnittelun perusta. Poikkeustilanteisiin olemassa olevista ohjeista mainittiin muun muassa toimintamalli tulipalon syttyessä, asiakkaan karkaamistilanne ohjeistukset sekä ilmoitusvelvollisuus. Osassa yksiköistä oli suunnitelmia myös sähkökatkoksiin sekä lisähenkilökunnan hälyttämiseen paikalle poikkeustilanteissa. Eräs haastateltavista toi esiin, että palo- ja pelastussuunnitelmaan on kirjattu myös varautumisesta ja valmiussuunnittelusta. Tätä tulisi yksiköissä käydä läpi keskusteluissa ja kirjata asiakirjoihin.

Ennakoivalla toiminnalla on myös varautumisessa ja valmiussuunnittelussa tärkeä rooli. Yksiköissä suoritettiin aktiivista riskienhallintaa ja joissain tehtiin asiakaskohtaisten riskienarviointeja. Yksiköiden palavereissa käytiin haitta- ja vaaratilanne ilmoituksien pohjalta myös ennakoivaa keskustelua, miten riskitilanteet voitaisiin jatkossa välttää. Koulutuksella nähtiin myös ennaltaehkäisevän riskejä ja lisäävän toimivuutta tilanteissa. Koulutuksista mainittiin alkusammutus- ja ensiapukoulutukset. Palo- ja pelastusturvallisuusasioihin liittyen yksiköissä on harjoiteltu rakennuksista poistumista.

Tila ja materia varautumiselle ei koettu suurta realistista tarvetta yksiköissä. Parisa kiinteistössä sijaitisi väestönsuoja. Yksiköistä löytyi myös taskulamppuja ja kynttilöitä, pakastimesta ruokaa ja kaapeista kuiva-aineita sekä joditabletteja myrkytysten varalle. Kaikkia näitä tuotteita ei kuitenkaan ollut hankittu varautumisen näkökulmasta.

6.3.7 Palo- ja pelastusturvallisuus

Palo- ja pelastusturvallisuuden suhteen asiat olivat haastateltaville selviä. Tämän turvallisuuden osa-alueen huomiointiin vaikuttivat ohjeistukset ja lainsäädäntö, koulutus ja perehdyttäminen sekä tekniikka ja välineistö

Kaikkea toimintaa palo- ja pelastusasioissa ohjasi pelastuslaki, jonka pohjalta yksiköihin oli tehty palo- ja pelastusturvallisuussuunnitelmat, joita päivitetään säännöllisesti. Pelastusviranomaiset tekevät yksiköihin säännöllisiä tarkastuksia sekä riskien kartoituksia yhteistyössä Autismisäätiön toimijoiden kanssa. Vuokra kiinteistöissä toimintaa ohjasi taloyhtiöiden turvallisuus- ja poistumisselvitykset sekä suunnitelmat. Autismisäätiön asumisessa työntekijöiden alkusammutus- ja ensiapukoulutuksille on määritelty raja-arvot. Näiden koulutusten voimassaoloa ylläpidettiin ja seurataan.

Koulutuksia ja perehtymistä paloturvallisuusasioihin annettiin yksiköissä niin henkilökunnalle kuin asiakkaille. Kuten edellisessä kappaleessa kerrottiin, henkilökunnan yksittäisinä koulutuksina haastatteluissa mainittiin alkusammutuskoulutukset sekä ensiapukoulutukset. Uusille työntekijöille järjestettiin niin sanottuja turvallisuuskävelyjä liittyen palo- ja pelastusturvallisuuteen. Asiakkaiden tietoisuutta paloturvallisuusasioista pyrittiin parantamaan muun muassa tehoviikoin, turvallisuutta käsittelevin kurssein, asukkaiden osallistumisella poistumisharjoituksiin säännöllisesti ja näiden tilanteiden käsittelynä keskustelujen kautta. Poistumisharjoitusten kautta oli löydetty myös joitain kehittämiskohteita yksiköissä. Eräs haastateltava muun muassa mainitsi, että asiakkaiden palkitseminen harjoitusten yhteydessä voisi lisätä motivaatio suoriutua paremmin. Toisena asiana vastaaja oli havainnut kantoliinon puuttumisen yksiköstä.

”Meillähän on ollut ennen toiminnan alkua niin alkusammutuskoulutukset ja on tehty riskien kartoitukset ja turvallisuuskävelyt jokaiselle uudelle työntekijälle.”

”Meillä on palo- ja pelastusturvallisuussuunnitelmat ja harjoitukset pidetään kaks kertaa vuodessa asiakkaiden kanssa...”

Haastateltavat kertoivat yksiköistä löytyvän pelastusvälineistöä, joita olivat palovaroittimet sekä muut hälytin- ja sammutinjärjestelmät, jauhesammuttimet, sammutuspeitteet, letkut, hätäpoistumistiet sekä seinille esiin laitettut rakennekuvat sekä poistumisreitit. Sammutusvälineistön kunnossapidosta ja testauksista oli huolehdittu asianmukaisesti. Pääsääntöisesti yksiköissä testauksista huolehti huolto-

yhtiö. Eräs haastateltava mainitsi myös sen, että on tärkeää harjoitella välineiden oikeaa käyttöä aika ajoin.

6.3.8 Henkilöturvallisuus

Haastateltavat keskittyivät vastauksissaan pitkälti asumisyksiköiden sisäisiin henkilöturvallisuutta vaarantaviin riskeihin. Kaikki vastaajista nostivat esiin mahdollisena riskinä autismin kirjon asiakkaiden haastavan käyttäytymisen. Haastavan käyttäytymisen nähtiin kohdentuvan niin henkilökuntaan kuin asukkaiden välisiin suhteisiin. Henkilöturvallisuuteen liittyen haastateltavien vastauksista oli selkeinten eroteltavissa jatkuvuus riskienhallinnassa. Henkilöturvallisuuteen liittyi ennaltaehkäisy, suojautuminen ja siihen tarvittava välineistö sekä seuranta ja jälkitoimet.

”Jonkin verran on ollut sitä et asiakas on tuota kohdistanut väkivaltaa toiseen asiakkaaseen tai työntekijään, et tää on ehkä tämmönen suurin henkilöturvallisuuteen liittyvä riski.”

”Tietysti aina on olemassa riski kun ollaan kirjon ihmisten kanssa tekemisissä että voi tulla tilanne että asiakas vaikka stressitaso nousee niin että tapahtuu, käy päälle tai jotain muuta tällasta...”

Yksi haastateltavista kiteytti ennalta ehkäisyn hienosti turhien riskien välttämiseksi. Ennalta ehkäisyyn haluttiin panostaa useissa yksiköissä ennen kaikkea henkilökunnan välisillä keskusteluilla. Asiakkaiden kriittisiin tilanteisiin pyrittiin vaikuttamaan jo ennaltaehkäisemällä haastavat tilanteet. Käytännössä ennaltaehkäisyssä käytettiin apuna yhtenäisiä toimintamalleja, kuten AVEKKI-koulutusta, joka on toimintatapamalli väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn sekä hallintaan. Ennalta ehkäisyyn pyrittiin myös muutostilanteissa, joiden tiedettiin aiheuttavan stressiä asiakkaissa. Asukkaiden välisiin konflikteihin pyrittiin varautumaan esimerkiksi asumisjärjestelyjen muutoksien. Riittävän henkilöstöresurssin ja työvuorosuunnittelujen nähtiin vaikuttavan niin henkilökunnan kuin asiakkaidenkin turvallisuuteen. Riskitilanteissa tilapäinen henkilöstömäärän nostaminen koettiin hyvänä ratkaisuna.

Suojautumisesta ja suojautumisvälineistä mainittiin hälytinpainikkeet ja järjestelmät, puhelimet, vartiointi sekä työkaverin apuun kutsuminen. Asiakkaan fyysinen rajaaminen koettiin hyvänä tilanteissa, joissa haluttiin turvata asiakkaan oma hyvinvointi. Muiden asukkaiden turvaaminen haastavissa tilanteissa nähtiin myös tärkeänä.

Yksiköiden seuranta- ja jälkitoimet oli hoidettu esimerkillisesti. Kaikista henkilöturvallisuutta uhkaavista tilanteista tehtiin yksiköissä haitta- ja vaaratilanne ilmoitukset. Tilanteiden jälkeen järjestettiin purkukeskustelut niin tilanteessa osallisena olleille työntekijöille kuin asiakkaalle. Myöhemmin tilannetta voitiin miettiä työryhmänä. Tarvittaessa asiasta oltiin yhteydessä myös työterveyteen. Haitta- ja vaaratilanne ilmoituksia seurataan ja raportoidaan Autismsäätiön sisäisesti. Tarvittaessa niiden pohjalta tehdään tarkastustoimenpiteitä ja toimenpideohjelmia, joiden vaikuttavuutta arvioidaan.

Fyysisen väkivallan uhan lisäksi eräs vastaajista nosti esiin myös henkisen väkivallan, johon liittyi lähinnä uhkailu. Suurin osa haastateltavista arvioi suurimman riskin henkilöturvallisuudelle olevan yövuoroissa, joissa työskenteli yksi työntekijä. Yksiköiden ulkopuolella tapahtuvia henkilöturvallisuuden riskejä pohti ainoastaan pari haastateltavaa. Näihin liittyi turvallisuus siirryttäessä esimerkiksi taksilla työtoimintaan sekä työntekijän poistuminen yksiköstä yksin jo valmiiksi ärtyneen asukkaan kanssa. Ainoastaan yksi vastaaja pohti asetelmaa, jossa työntekijä voi omalla toiminnallaan aiheuttaa asiakkaalle henkilöturvallisuusriskin. Vastaaja kuvasi, että työntekijän asennoituminen asiakkaaseen saattaa olla provosoiva ja tällaiseen tulee aina esimiehen puuttua.

6.4 Turvallisuusjohtaminen

Haastatteluista ilmeni, että Autismsäätiön turvallisuusjohtaminen etenee lineaarisesti. Yksiköissä ensisijainen turvallisuusvastuu on yksikön omalla esimiehellä, joka huolehtii turvallisuusasioita tarvittaessa eteenpäin. Muita turvallisuudesta vastaavia tahoja ovat toimialapäälliköt, joiden jälkeen on vielä toimitusjohtaja ja lopulta säätiön hallitus. Jokaisella taholla on omat työnkuvansa sekä vastuunsa ja velvollisuutensa.

Haastateltavat kokivat Autismisäätiöllä olevan hyvät ohjeistukset joiden mukaan toimittiin yksiköjen sisällä. Ohjeistukset olivat löydettävistä yksikön omasta laadun ja toiminnanhallinnan järjestelmästä IMS:sta, jonne oli viety kootusti muun muassa dokumentteja sekä prosessikuvauksia. Ohjeistusten olemassaolo ja ylläpito loivat raamit, sille mitä esimiehet voivat tehdä ja miten huolehtia turvallisuudesta käytännötasolla. Eräs vastaaja miettiikin, että monet turvallisuusasiat linkittyvät helposti osaksi ihmisten arjen työtä ja sen vuoksi niitä on hankala mieltää erillisinä osatekijöinä.

Haitta- ja vaaratilanneilmoitusten tekemiset ja niistä saatavat kuukausittaiset koosteet työsuojelupäälliköltä koettiin tärkeänä osana turvallisuusjohtamista. Haitta- ja vaaratilanne ilmoituksista saatu palaute, kehitysehdotukset ja toimintaohjeet toivat esimiehille ja yksiköille selkeyttä, mitä pitää tehdä ja millä keinoin tekemisiä voidaan korjata. Näiden avulla kyettiin lisäämään tietoisuutta turvallisuusasioista. Toisaalta eräs vastaaja mietti, millä tavalla johtaminen näkyisi ylhäältä alaspäin, jos yksiköistä ei tehtäisi haitta- ja vaaratilanneilmoituksia. Täytyykö aina sattua jotain ennen kuin saadaan keinoja toimia ja estää erinäisiä turvallisuuspoikkeamia.

6.4.1. Turvallisuusjohtamisen nykytila ja kehittämistarpeet

Haastatteluista selvisi, että koko Autismisäätiön turvallisuusjohtamisen pohjan luovat erilaiset arvioinnit ja suunnitelmat. Autismisäätiön yksiköissä suoritettiin aktiivista riskienarviointia. Arviointeja toteutettiin ja niitä kirjattiin niin yksikkötasoisesti kuin myös koko säätiön tasoisesti. Toisena tärkeänä tekijänä turvallisuusjohtamiselle nähtiin kirjatut omavalvontasuunnitelmat. Olemassa olevat prosessisuunnitelmat ja niiden selkeys nähtiin myös turvallisuudenjohtamista helpottavana asiana.

Yksikkötasoisesti turvallisuusjohtaminen sisälsi hyvin moninaisia asioita. Eräs haastateltavista nostikin esiin, että esimiehillä on suora vastuu turvallisuudesta, ja täytyy jatkuvasti olla tietoinen mahdollisista häiriötekijöistä, jotta pystyy reagoimaan niihin nopeasti. Esimies vastaa myös omalle päällikölleen yksikkönsä asioissa, mihin liitettiin jälleen ilmoitusvelvollisuuskäytäntö. Yksikkökohtaisissa turvallisuusasioissa koettiin hyvänä johtamistapana ajoittainen muistuttelu sovi-

tuista asioista, tarvittaessa uusien ohjeiden laadinta ja päätös siitä, miten asioita käydään jatkossa läpi tai seurataan. Yksiköissä noudatettiin myös palo- ja pelastussuunnitelmien mukaista toimintaa sekä järjestettiin AVEKKI-koulutusta, jota ylläpidettiin.

Yhtenä teemana turvallisuusjohtamiselle nousi työvuosien merkitys. Pari haastateltavista koki heillä olevan työkokemuksen kautta tulevaa ajattelua, joka lähtee ikään kuin selkärangasta. Vähemmän aikaa esimiehenä tai työelämässä toimineet taas ihmettelivät, mitä kaikkea esimiehen tulee huomioida ja milloin.

Pääsääntöisesti vastaajat kokivat Autismisäätiöllä kiinnitetyn hyvin ja paljon huomiota turvallisuusasioihin. Muutamia kehittämisideoita haastatteluissa kuitenkin nousi. Useimmat kaipasivat lisää säännönmukaista turvallisuuskoulutusta. Koulutuksen mahdollisina teemoina nousivat esiin lakien tuntemus sekä omavallannon vaatimukset. Vastuunjakoon kaivattiin lisää selkeyttä muun muassa esimiehen ja työsuojelupäällikön välille. Kehittämisajatuksena eräs vastaaja mietti avoimuuden lisäämistä yksiköiden välillä vuoropuhelun tai vertaistuen kautta. Haastateltava kuvasi tilannetta niin, että työntekijät yksikön sisällä usein sokeutuvat omalle työlleen. Tällöin tuoreet näkökulmat ja hyvät käytänteet voitaisiin yhdessä jakaa. Toinenkin vastaaja nosti esiin avoimuuden hieman toisesta näkökulmasta. Haastateltavan mukaan epäkohdatkin tulee pystyä ottamaan puheeksi ja se on kaikkien työntekijöiden velvollisuus. Tähän hänen mukaansa Autismisäätiössä jo kannustetaan työntekijöitä.

6.4.2 Kirjalliset toimintasuunnitelmat

Haastateltavat tunnistivat hyvin ja monipuolisesti erilaisia kirjallisia turvallisuuden vaikuttavia toimintasuunnitelmia ja -ohjeita. Suurin osa näistä ohjeista oli lakisääteisiä, mutta osalla pyrittiin selkeästi toimivuuden lisäämiseen. Toimintasuunnitelmista- ja ohjeista oli eroteltavissa kolmen tasoisia ohjeita: Koko Autismisäätiötä koskevia, yksikkökohtaisia ja henkilö- tai asiakaskohtaisia. Osaa kirjallisista suunnitelmista tehtiin jokaisella tasolla. Haastateltavat nimesivät seuraavia kirjallisiaohjeita:

- Turvallisuussuunnitelma
- Omavalvontasuunnitelmat
- Palo- ja pelastussuunnitelmat
- Työhyvinvointisuunnitelma
- Riskienarvioinnit
- Poikkeustilanneohjeistukset
- Lääkehoidonsuunnitelma
- Toimenpiteet verialtistuksessa
- Haitta- ja vaaratilanneohjeistukset
- Suojatoimenpideohjeistukset
- Tietoturvaohje
- Vaaratilanneohjeistukset
- Sähköpostiohje
- Työtaturmainfo
- Sosiaalisenmedianohje
- SPEK-suunnitelmat asiakkaille
- Hygieniapassit
- Asiakaskohtaiset toimintaohjeet

6.4.3 Henkilökunnan turvallisuuskoulutus

Haastatteluista nousi esiin, että Autismisäätiön henkilökunnalle ensiapu- sekä alkusammutuskoulutukset ovat säännönmukaisia. Suurin osa haastatteluista esimiehistä kuitenkin kertoi, että kuluneen vuoden aikana ei ole pidetty suoraa turvallisuuden liittyvää koulutusta, johon koko henkilökunta olisi osallistunut. Joissakin yksiköissä oli osa henkilökunnasta suorittanut ensiapukoulutuksen kuluneen vuoden aikana. Parissa yksikössä oli järjestetty alkusammutuskoulutusta sekä yhteen oli tulossa AVEKKI-koulutusta. Kahdesta yksiköstä oli osallistunut henkilöstöä tietoturvaan liittyvään koulutukseen. Johonkin yksikköön oli tulossa riskienarvointi.

Paloturvallisuuden liittyen kaikissa yksiköissä oli järjestetty poistumisharjoituksia. Samoin turvallisuuskävelyjä oli järjestetty uusille työntekijöille. Yhtenä hen-

kilöturvallisuuteen liittyvänä tekijänä nostettiin esiin Autismisäätiön HAASTE-hanke, johon liittyvää materiaalia oli hyödynnetty yksikköjen toiminnassa.

Henkilökunnan turvallisuuden kouluttamisen kehittämiskohtana nähtiin opitun käytön saaminen osaksi arkea. Pari haastateltavaa koki, että ei ole riittävää kerrata näitä ensiapu-, alkusammutus- ja AVEKKI-koulutuksessa saatuja oppeja 2-3 vuoden välein, vaan olisi tärkeää saada niihin muulloinkin harjoitusta.

6.4.4 Asukkaiden turvallisuuskoulutus

Useissa yksiköissä tuotiin esiin, että varsinaista turvallisuuteen liittyvää koulutusta ei ole järjestetty asukkaille. Turvallisuusasiat keskittyivät enemmän arjessa tapahtuvaan keskusteluun ja opetteluun. Keskusteluissa voitiin puhua asiakkaan havainnoista, joita hän tehnyt turvallisuusasioihin liittyen yhteiskunnassa kulkiesaan. Arjen harjoittelu tapahtui tavallisissa arkiaskareissa, kuten keittiötöissä mietittiin lieden käytön turvallisuutta tai siivotessa hygienian tärkeyttä. Arjessa tapahtuva valistus nähtiin parhaana tapana asiakkaan turvallisen toiminnan harjoittelusta toimintakyvyltään heikoimpien asiakkaiden kohdalla. Parikin vastaajaa toi esiin juuri asiakaskunnan suuret toimintakyvyn erot sekä asumismuodon vaikutuksen asiakkaan vastuuseen omasta turvallisuudestaan. Kunkin asiakkaan kohdalla mietitään hänen palvelusopimuksensa mukaisesti, mihin asioihin tarvitaan harjaannusta. Esimerkiksi asiakas voi olla muuttamassa ensimmäiseen omaan kotiinsa, jolloin turvallisuusasiat tulevat varmasti eteen tärkeänä teemana.

Kaikissa yksiköissä oli harjoiteltu paloturvallisuusasioihin liittyen rakennuksesta poistumista yhdessä asukkaiden kanssa. Nämä harjoitukset olivat henkilökunta vetoisia ja tilanteita oli käyty läpi niin ennen kuin jälkeenkin harjoitusten, jotta asukkaat tiesivät mitä tehdä ja minne kokoontua hälytystilanteissa. Paloturvallisuuteen liittyen myös poistumisreitit oli merkitty ja käyty läpi asiakkaiden kanssa. Kahdesta yksiköstä olivat asukkaatkin osallistuneet alkusammutuskoulutukseen.

Yksi vastaajista nosti esiin Autismisäätiön Seksu-hankkeen. Hankkeessa keskusteltiin muun muassa seksuaaliturvallisuudesta. Tähän liittyen järjestettyyn kurssiin oli osallistunut osa asumisyksikön asukkaista.

6.5 Reflektion tuloksia

Autismin kirjon henkilöiden oikean asumismuodon valinta koettiin reflektioryhmässä keskeiseksi turvallisuutta lisääväksi tekijäksi. Asiakas tarvitsee usein valinnan tekemiseen tuettua päätöksentekoa, jolloin voidaan miettiä toteutuuko todellinen valinnan vapaus. Autismin kirjon yksilöiden turvallisuutta edistää herkkyyden kuulla heidän tarpeensa ja valmentaa heitä kohti tulevaa asumismuotoa oli se sitten yksilö- tai ryhmämuotoista asumista. Haasteena tässä nähtiin kiire, joko palveluntuottajan tai ostajan taholta. Riittävällä ajalla, esimerkiksi muuttovalmennuksessa, voitaisiin saavuttaa pidemmän päälle parempia valintoja ja turvallisempaa asumista. Ryhmämuotoisen asumisen kohdalla jäätin miettimään, että tarvitaan lisäselvitystä siihen, mistä hyvä ryhmädynamiikka muodostuu.

Turvallisuuden osa-alueista reflektioryhmä mietti yksin tehtävän työn turvallisuutta, joka näkyi yhtenä haasteena useammassa turvallisuuden osa-alueessa. Yksin tehtävällä työllä tarkoitettiin työvuoroja, joissa työntekijä toimii yksin vuorossaan esimerkiksi tukikäynti asiakkaan kotiin tai yövuoro. Keskustelun pohjalta päädyttiin siihen tulokseen, että Autismissäätiön jo olemassa olevat turvallisuuskoulutukset ja paikantimet antava työntekijöille perusvalmiuksia kohdata uhkaavia tilanteita. Keinoja yksin tehtävän työn turvallisuuden edistämiseen tulisi kuitenkin kehittää lisää. Palo- ja pelastusturvallisuudessa osalta käytiin keskustelua, että jatkossa voitaisiin kiinnittää lisää huomiota muun muassa palamattomiin materiaaleihin.

Turvallisuudenjohtamisen osalta reflektioryhmä keskusteli vastuunjaosta. Esi- miesten vastuuta oman yksikkönsä turvallisuudesta tulisi korostaa entisestään, unohtamatta kuitenkaan työntekijöiden velvoitteita informoida havaituista turvallisuuden puutteista. Vastuunjaossa esimies on kuitenkin se, joka vastuussa lähes kaikessa yksikkönsä turvallisuudessa, eikä päällikkötaso.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämän kehittämistyön alussa tutkimukselle asetettiin kolme tutkimus tavoitetta. Tässä luvussa esitellään tutkimustulosten johtopäätökset tutkimus tavoitteiden valossa. Pohdinta osuudessa puolestaan mietitään saatuja tuloksia sekä teknistä toteutusta. Lisäksi pohditaan tutkimuksen luotettavuutta sekä eettisyyttä.

7.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Ensimmäisenä tutkimus tavoitteena oli selvittää millaista on autismin kirjon henkilöiden turvallinen asuminen. Tutkimuksen pohjalta voidaan sanoa, että tärkeintä turvallisessa asumisessa on huomioida autismin kirjon henkilö yksilönä omine erityispiirteineen sekä kognitiivisine eroineen. Turvalliseen asumiseen vaikuttaa oikean asumismuodon valinta, jotta henkilön saama tuki olisi riittävä. Oikean asumismuodon valintaan tarvitaan aikaa ja tuettua päätöksentekoa. Autismi kirjon henkilöiden asumisessa tulee huomioida aistiyliherkkyydet, kommunikaatiomenetelmät, riittävä oma tila sekä mahdollisuus tilojen jakamiselle toiminnassa. Ryhmämuotoisessa asumisessa tärkeää on ryhmädynamiikan toimiminen, jotta sosiaalinen kuormitus ei olisi liikaa. Asuttaessa asumisyksikössä on henkilökunnan osaamisella ja riittävällä määrällä suuri merkitys. Autismi kirjon henkilöille luo turvallisuutta toiminnan selkeys, yhdenmukaisuus sekä ennakoitavuus. Turvallisuuden kehittämiseksi nähtiin tärkeänä autismitietoisuuden lisääminen yhteiskunnassa. Erilaisten asumisvaihtoehtojen kehittäminen, toimintaa tukevien tilojen suunnittelu sekä hyvinvointitekniikan lisäämisellä nähtiin myös parantavan kohderyhmän turvallisuutta.

Toisena tutkimuskysymyksenä tässä opinnäytetyössä oli millä tavoin turvallisuuden osa-alueet on huomioitu Autismissäätiön asumispalveluissa. Tutkimus osoittaa, että turvallisuuden osa-alueissa Autismissäätiön on organisaatio, joka huomioi kaikessa toiminnassaan lainsäädännön. Aktiivisella riskienhallinnalla se ennaltaehkäisee, seuraa ja kehittää turvallisuutta kaikilla osa-alueilla. Turvallisuuden suunnittelussa on huomioitu myös korjaavat toimenpiteet, mikäli asiat vaarantuvat. Henkilöstön oikeaan toimintaan panostetaan johtamisella, jossa ymmärretään perehdyttämisen ja kouluttamisen merkitys. Teknologiassa, tiloissa ja materiaa-

leissa pyritään huomioimaan turvallisuustekijät ja välineistön kunnossapidosta huolehditaan. Asiakkaiden ja henkilöstön suojautumisesta on huolehdittu kaikilla turvallisuuden osa-alueilla asianmukaisesti. Yksin tehtävän työn turvallisuutta lähdetään kehittämään etsimällä uusia toimintamalleja.

Kolmantena tutkimus tavoitteena oli selvittää, millä tavoin turvallisuutta johdetaan Autismisäätiön asumispalvelussa. Tutkimus osoittaa, että turvallisuutta johdetaan luomalla hyvät ohjeistukset, jotka helpottavat toimintaa käytännön tasolla. Turvallisuuteen liittyvissä toimitasuunnitelmissa ja – ohjeissa huomioidaan lakisääteisyys. Johtamisen vastuut etenevät lineaarisesti esimiehiltä, päälliköille sekä toimitusjohtajalta säätiön hallitukselle. Autismisäätiössä harjoitetaan myös aktiivista riskien hallintaa ja hyvänä käytänteenä turvallisuusasioissa koettiin haitta- ja vaaratilanne ilmoitukset, joista kuukausittain saatavat koosteet lisäsivät tietoisuutta turvallisuusasioista. Henkilökunnalle pyrittiin järjestämään säännönmukaisesti ensiapu- ja alkusammutuskoulutukset. Asiakkaiden kanssa turvallisuusasioihin paneuduttiin arjessa tapahtuvien keskusteluin sekä opetteluna. Tämä koettiin hyvänä tapana toimia asiakkaiden toimintakyvyn haasteet huomioiden. Turvallisuuden johtamisesta löydettiin myös kehitettävää. Turvallisuuteen liittyvää säännönmukaista koulutusta haluttiin lisätä. Vastuunjakoihin kaivattiin lisää selkeyttä sekä avointa vuoropuhelua eri yksiköiden välille kaivattiin lisää.

7.2 Tulosten pohdinta

Autismisäätiön asumispalveluissa on kiinnitetty hyvin ja monipuolisesti huomiota Autismin kirjon henkilöiden turvallisuuteen. Tähän vaikuttaa varmasti asiantuntemus, ymmärrys ja aktiivinen tiedon hankinta kohderyhmästä. Kuten teoria osuudessa esiteltiin, autismitietoisuus on diagnostiikan valossa lisääntynyt viime vuosina. Voidaan kuitenkin pohtia saavuttaako tämä tieto ja ymmärrys neurokognitiivisista vaikeuksista ne sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset, jotka tekevät ratkaisuja asumispalveluista lakisääteisin perustein. Autismisäätiössä koettiin, että tietoisuutta tulisi lisätä, jotta asumispalvelujen valinnassa voitaisiin ottaa entistä paremmin huomioon autismin kirjon henkilöiden yksilölliset tarpeet heidän erityispiirteidensä valossa.

Toinen merkittävä havainto on, että autismin kirjon henkilöiden kannalta olisi hyvä päästä jo rakennusvaiheessa kehittämään asumisyksikköjen tiloja toimintaa tukeviksi. Tilojen suunnittelussa tulisi kiinnittää huomiota neurokognitiiviset erityispiirteet, kuten aistiyliherkkyudet ja sosiaalisen kognition pulmiin. Näin voitaisiin vähentää muun muassa asiakasryhmän stressitasojen kohoamista ja epäsuotuisaa haastavaa käytöstä, jolloin asumisesta tulee turvallisempaa niin henkilölle itselleen, muille asukkaille kuin henkilökunnallekin.

Turvallisuudenjohtamisesta löydettiin riskienhallinnan merkitys ja sitä tuotiin monipuolisesti esiin toiminnan turvallisuudessa. Sitä vastoin turvallisuusjohtamisessa taloudelliset näkökulmat jäivät hyvin pieneen rooliin. Taloudellisia turvallisuusperusteita, kuten kilpailutuksissa menestymistä sekä erinäisiä palvelusopimuksia ei juuri noussut esiin. Markkinallisesti merkittävät palvelujen laatu ja yrityksen maine eivät myöskään nousseet esiin keskusteluissa. Teoriassa tuotiinkin esiin, että taloudellinen ajattelu ei ole ominaista sosiaali- ja terveydenhuollossa. Pohdittavaksi jääkin, miten taloudellisten riskien osuutta voitaisiin tuoda entistä paremmin osaksi arkea sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Tämän tutkimuksen johtopäätöksistä ajatellen keinoja voisi löytyä turvallisuuskoulutuksen lisäämisestä koskemaan taloudellista ajattelua. Toisena kehittämisajatuksena voisi taloudellista vastuunjakoa selkeyttää.

7.3 Kehittämistyön toteutuksen ja resurssien pohdinta

Tämän kehittämistyön tutkimuksellisen osuuden toteutus onnistui hyvin. Kohdeorganisaation esimiehet ja työturvallisuuspäällikkö antoivat omaa aikaansa haastatteluihin mahdollistaen tutkimuksen toteuttamisen. Tutkijalla oli myös mahdollisuus tutustua autismin kirjon henkilöiden todellisiin asuin ympäristöihin paikanpäällä tapahtuvien haastattelujen kautta. Tämä osaltaan saattoi lisätä tutkijan ymmärrystä niistä haasteista, mitä yksiköissä kohdattiin tila- ja materiaaliratkaisujen suhteen. Puhelinhaastattelut antoivat toisaalta joustavuutta ja säästivät matkustamisen aiheuttamilta taloudellisissa - ja ajallisissa kustannuksissa, joista tutkija oli itse vastuussa.

Jälkeenpäin ajateltuna parannettavaa jäi teemahaastattelujen kysymysten asettelun. Haastatteluissa kysyttiin ensin turvallisuuden osa-alueista, mikä saattoi osaltaan viedä haastateltavat hyvin käytännön tasolle, mutta jumiuttaa myöhemmin autismin kirjon kautta tapahtuvaa turvallisuuden tarkastelua. Toisaalta teemahaastattelut antoivat haastateltaville mahdollisuuden aloittaa keskustelun, mistä tahansa teemasta. Käytännössä haastateltavat etenivät kuitenkin ennakkoon saamiensa kysymysten mukaisessa järjestyksessä.

Opinnäytetyön reflektiovaiheessa Autismsäätiön päälliköt antoivat omaa aikaansa tutkimukselle. Reflektion kautta saavutettiin yhteinen tulkintaskeema tutkimustuloksista. Turvallisuusoppaan kohdalla tilanne jäi aluksi auki, sillä reflektio poiki monia vaihtoehtoja kenelle ja mihin tarkoitukseen opas olisi hyvä laatia. Mietittiin asukasturvallisuusopasta, asumisturvallisuusopasta ja turvallisuusjohtamisenopasta. Tutkijalle annettiin toisaalta vapaat kädet lähteä kehittämään opasta valitsemaansa suuntaan aina palvelutuotteeksi asti. Asian jäätyä mietintään tutkija ja työelämän yhteyshenkilö tekivät lopullisen ratkaisun turvallisuusjohtamisenopasta, joka suunnattaisiin Autismsäätiön esimiehille. Turvallisuusjohtamisenoppaan on tarkoitus valmistua tämän opinnäytetyön pohjalta vuoden 2017 loppuun mennessä. Oppaan sisällöt vaativat vielä harkintaa ja siitä tehdään Autismsäätiön sisäinen käsikirja. Tämän vuoksi se päädyttiin jättämään opinnäytetyön jälkeiseen aikaan.

7.4 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kohentaa tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisesta. Aineiston tuottamisen olosuhteet on kerrottava selvästi ja totuuden mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Tämän opinnäytetyön raportoinnissa on noudatettu hyviä tieteellisiä käytäntöjä.

”Tieteellinen tutkimus voi olla eettisesti hyväksyttävää ja luotettavaa ja sen tulokset uskottavia vain, jos tutkimus on suoritettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla”(TENK 2013, 6).

Kohdeorganisaation eli Autismisäätiön toimitusjohtajalta haettiin ennen opinnäytetyön toteuttamista tutkimusluvut. Tutkija lähestyi tutkittavia vasta luvat saatuaan korostaen tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja mahdollisuutta vetäytyä tutkimuksesta näin halutessaan (kts. LIITE 1.)

Tutkimusaineistoa on käsitelty asianmukaisesti. Tutkija onkin aina vastuussa osallistuneiden ihmisten suojelusta sekä aineiston säilyttämisestä (Kylmä & Juvakka 2007, 111). Kaikkia alkuperäismateriaaleja on säilytetty vain siihen asti, kun se on ollut tutkimuksen kannalta välttämätöntä. Tämän jälkeen ne on tuhottu. Tutkimusaineistoa käsitteli ja analysoi ainoastaan tutkija itse. Tulosten esittelyssä on käytetty suoria lainauksia lisäämään luotettavuutta. Lainauksissa ei ole kuitenkaan käytetty koodausta, jotta yksittäisiä vastauksia ei voitaisi yhdistää tiettyyn henkilöön.

Tutkimuksessa noudatetaan hyvän tieteellisen käytännön periaatteita ja aiempien tutkimuksien tekijöiden oikeuksia kunnioitetaan (TENK, 2013). Tässä opinnäytetyössä lähdekirjallisuuteen on viitattu asiaan kuuluvasti ja käytetystä kirjallisuudesta on tehty lähdeluettelo. Tällä tavalla on pyritty kunnioittamaan alkuperäisiä tutkijoita ja tekijöitä.

Tutkimustulokset esiteltiin jo reflektiovaiheessa kohdeorganisaation jäsenille. Tässä vaiheessa kuultiin myös heidän näkemyksiään tuloksista sekä pohdittiin opinnäytetyön tuotoksen sisältöä. Tulevaisuudessa opinnäytetyön tuotoksena valmistuva opas luovutetaan Autismisäätiön käyttöön. Opinnäytetyö on julkinen ja se on julkaistu Theseuksessa. Ennen julkaisemista taustaorganisaation toimesta suoritettiin arviointi, onko tutkimuksessa joitain osa-alueita jotka eivät sovellu julkaistavaksi salassapidon vuoksi.

Tässä tutkimuksessa tutkija on toiminut kyseisen organisaation palveluksessa ja tutkimus on lähtenyt hänen omasta mielenkiinnostaan aiheeseen. On syytä myös pohtia vaikuttavatko tutkijan omat kokemukset haastattelujen ja kyselyiden asenteisiin? Olisi väärin väittää, että tässä tutkimuksessa saavutetaan täydellinen objektiivisuus, mutta pyrkimyksenä on perustaa tutkimustulokset saatuun aineistoon.

Tässä tutkimuksessa on kyse hyvin spesifistä tutkimuskohteesta, joten on syytä tuntea toimikenttä, jolloin tutkijan tuntemus alasta on perusteltavissa.

Tutkimuksen yleistettävyyttä tutkija jäi pohtimaan Autismisäätiön henkilökunnan kohderyhmän asiantuntemuksen myötä. Mikäli teemahaastattelu toteutettaisiin jossain muussa, kuin kohderyhmään erikoistuneessa vammaisten asumisyksikössä saattaisivat tulokset olla toisenlaiset. Toisaalta haastattelujen otannalla pyrittiinkin parhaaseen mahdolliseen tietoon asiantuntemuksen kautta.

7.5 Jatkotutkimus ehdotukset

Tutkija ehdottaa jatkotutkimuksiksi tämän opinnäytetyön tutkimuksen perusteella:

- Kartoitus autismin kirjon asumisen tarpeiden tunnistamisesta kunnan viiranomaisten taholla.
- Autismi kirjon asumisen turvallisuuden huomiointi muissa kuin kohderyhmälle suunnatuissa asumispalveluissa.
- Taloudellisten riskien tunnistaminen sosiaali- ja terveydenhuollon asumisyksiköissä.

LÄHTEET

A 18.9.1987/759. Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 23.1.2017.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870759?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=asetus%20vammaisuuden%2A>

Anttila P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina. AKATIIMI Oy.

Autismi- ja Aspergerliitto. 2017. Autismikirjon diagnosointi muuttuu. Viitattu 9.1.2017. <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo/diagnosointi/diagnoosimuutos>

Autismisäätiö. 2017. Mikä on Autismisäätiö. Viitattu 6.1.2017.
<http://www.autismisaatio.fi/fi/autismisaatio/esittely/>

Baron, M.G., Groden, J., Groden, G. & Lipsitt, L.P. 2006. Stress and coping in autism. Oxford. University Press.

Elven, B.H. 2006 No fighting, No biting, No screaming. How to Make Behaving positively Possible for People with Autism and Other Developmental Disabilities. London. Jessica Kingsley Publishers.

Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.

Holmberg, A. 2011. ”Emmä mihinkään asuntolaan.” Kehitysvammaisten nuorten asumispalvelujen Tarve-projekti Loimaalla. ASPA-kartoituksia 3/2011. SOLVER palvelut Oy.

Idring, S., Lundberg, M., Sturm, H., Dalman, C., Gumpert, C., Rai, D., Lee, B.K. & Magnusson, C. 2015. Changes in Prevalence of Autism Spectrum Disorders in 2001–2011: Findings from the Stockholm Youth Cohort. Journal of Autism and Developmental Disorders 45, 6, 1766–1773.

Kanerva, R. 2008. Työturvalliseksi. Työpaikan hyvät työturvallisuuskäytännöt. Helsinki. Edita.

Kerko, P. 2001. Turvallisuusjohtaminen. Jyväskylä. PS-kustannus Oy.

Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, t. 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. Juva. WS Bookwell.

Kuusikko- Kauffin, S. 2011. Sosial anxiety and emotion recognition in autism spectrum disorders. Academic dissertation. Univeristy of Oulu. Tampere. Juveness Print.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki. Edita.

Laitinen, H., Vuorinen, M. & Simola, A. 2013. Työturvallisuuden ja -terveyden johtaminen. 2.uudistettu laitos. Helsinki. Tietosanoma Oy.

Latvala, E. & Vanhanen-Nuutinen, L. 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. Teoksessa Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä, 21-43. Janhonen, S. & Nikkonen, M. (t.). Helsinki. WSOY.

Lindh, P. & Heinonen, V. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuusopas. 2.uudistettu painos. Helsinki. Reusner.

Lounamaa, A., Råback, M., Grönfors, M. Impinen, A., Martikainen, N., Lillsunde, P. 2013. Paloturvallisuuteen liittyvät käytännöt ja pelastuslaki laitos- asumis- ja kotipalveluja tarjoavissa yksiköissä. Turvallisuuskysely 2013 - peruseraportti. Helsinki. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos THL. Viitattu 17.8.2016.
<https://www.thl.fi/documents/10531/1449887/Paloturvallisuus.pdf/2c5dc771-66cc-416e-9f31-f6963b625223>.

L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 2.1.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vammai%2A>

L 11.6.1999/731. Suomen perustuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 6.1.2017. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

L 22.9.2000/812. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.3.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuollon%20asiakas>

L23.8.2002/738. Työturvallisuuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.3.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=ty%C3%B6turvallisuuslaki>

L 6.6.2003/434. Hallintolaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.3.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=hallintolaki#highlight1>

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 2.1.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>

L 29.4.2011/379. Pelastuslaki. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.3.2016.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110379?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=palo-%20ja%20pelastus%2A>

L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.3.2016. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Mattila, M-L. 2013. Autism Spectrum Disorders. An epidermilogical and clinical Study. Academic dissertation. University of Oulu. Tampere. Juvenes Print.

Moilanen, P. 1999. Piilevä tieto ja reflektio. Teoksessa: Siinä tutkija missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. 85-110. Heikkinen, H.L.T., Huttunen, R. Moilanen, P. (toim.). Juva. WSOY-kirjapainoyksikkö.

Niemelä, P. (2000). Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa: Inhimillinen turvallisuus, 21-37. Niemelä P. & Lahikainen A. L. (toim.). Tallinna: Kirjakaas/Tallprint.

Partanen, K. 2010. Voimaa autismin kirjon kuntoutukseen. Juva. WS Bookwell Oy.

Reiman, T. & Oedewald, P. 2008. Turvallisuuskriittiset organisaatiot - Onnettomuudet, kulttuuri ja johtaminen. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Erityisryhmien asumisturvallisuuden parantaminen. Sosiaali- ja terveysministeriön selvitys 2007:25. Helsinki. Yliopistopaino Kustannus.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Laitoksesta yksilölliseen asumiseen. Kehitysvammaisten asumisen ohjelman toimeenpanon arviointi ja tehostavat toimet vuosille 2016-2020. Seurantaryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:17. Viitattu 24.1.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74818/Rap_ja_muistioita_2016_17.pdf?sequence=1

Suomen YK-liitto. Vammaisten oikeudet. Helsinki. Viitattu 6.1.2017. <http://www.ykliitto.fi/yk70v/yk/ihmisoikeudet/vammaisten-oikeudet>

TENK 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Helsinki. Viitattu 20.1.2017. <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.1.2017. <https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=sw4KiU-1Ns4GAA==®ion=s07MBAA=&year=sy4rBQA=&gender=t&abs=f&color=f>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus kirjapaino Oy.

Työsuojeluhallinto.2015a. Turvallisuusjohtaminen. Viitattu 29.5.2016. <http://www.tyosuojelu.fi/tyosuojelu-tyopaikalla/turvallisuusjohtaminen>

Työsuojeluhallinto. 2015b. Työsuojelun toimintaohjelma. Viitattu 15.3.2017.
<http://www.tyosuoja.fi/tyosuoja-tyopaikalla/tyosuojelun-toimintaohjelma>

Valvira. 2016. Omavalvonta sosiaalipalveluissa. Julkaisu sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviran sivuilla. Viitattu 16.8.2016.
<http://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-valvonta/omavalvonta>

Vermeulen, P. 2009. Autism as context blindness. Shawnee Missions, Kansas. AAPC Publishing.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu. Otavan kirjapaino Oy.

Seinäjoella 8.7.2016

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelen Vaasan ammattikorkeakoulussa (VAMK) johtamisen- ja kehittämisen koulutusohjelmassa ylempää sosionomi tutkintoa (sosionomi YAMK). Opinnäytetyöni on tutkimuksellinen kehittämistyö Autismisäätiön asumispalveluihin. Kehittämistyön tarkoituksena on lisätä tietoa autismikirjon henkilöiden turvallisesta asumisesta ja kehittää Autismisäätiön turvallisuusjohtamista. Opinnäytetyötä ohjaa Vaasan ammattikorkeakoulun yliopettaja Ulla Isosaari ja Autismisäätiön työelämän ohjaajana toimii Carita Tammiranta. Organisaatioltanne on saatu tutkimuslupa kyseisen kehittämistyön toteuttamiseen ja sen perusteella kutsun teidät osallistumaan tutkimusta varten tehtävään teemahaastatteluun.

Haastatteluun osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen, ja teillä on mahdollisuus vetäytyä tutkimuksesta missä tahansa vaiheessa. Haastattelut toteutetaan kesän 2016 aikana kasvotusten tai puhelimitse. Tutkija on itse yhteydessä teihin sopiakseen haastattelun ajankohdasta. Tehdyt haastattelut tallennetaan, mikäli annatte siihen suostumuksen. Tutkimuksen valmistuttua tallenteet sekä niistä tehdyt litteroidut tekstit tuhoetaan. Tutkijaa sitoo vaitiolovelvollisuus ja haastatteluun osallistuneiden henkilöllisyys ei käy ilmi tulosten käsittelyssä.

Vastaan mielelläni tutkimusta koskeviin kysymyksiin ja annan lisätietoa.

Jenni Kaattari

puh. XXXX

sähköposti XXXXX

HAASTATTELUTEEMAT JA TAUSTATIE TOKYSYMYKSET**Taustatietokysymykset:**

Palveluvuodet sosiaali- ja terveysalalla_____ Palveluvuodet Autismisäätiöllä_____

Haastatteluteemat:

1. Millä tavoin mielestänne seuraavat sosiaali- ja terveydenhuollon turvallisuuden osa-alueet on huomioitu työpaikallasi
 - 1.1 Toiminnan turvallisuus
 - 1.2 Kiinteistö- ja toimitilaturvallisuus
 - 1.3 Rikosturvallisuus
 - 1.4 Ympäristöturvallisuus
 - 1.5 Tietoturvallisuus
 - 1.6 varautuminen ja valmiussuunnittelu
 - 1.7 palo- ja pelastusturvallisuus
 - 1.8 henkilöturvallisuus
2. Millä tavoin mielestänne turvallisuutta johdetaan Autismisäätiön asumispalveluissa?
 - 2.1 Millaista turvallisuuteen liittyvää johtamista teillä mielestänne on ja millaista pitäisi olla lisää?
 - 2.2 Millaisia kirjallisia turvallisuuteen liittyviä toimintasuunnitelmia yksikössänne on?
 - 2.3 Oletteko saaneet viimeisen vuoden aikana turvallisuuteen liittyvää koulutusta yksikössänne?
 - 2.4 Ovatko asukkaanne saaneet viimeisen vuoden aikana turvallisuuteen liittyvää koulutusta yksikössänne?
3. Millaista on autismin kirjon henkilöiden turvallinen asuminen?
 - 3.1 Millaiseksi koette substanssi osaamisenne autismikirjon turvallisuuden ohjaamiseksi?
 - 3.2 Millä tavoin haluaisitte kehittää turvallisuutta autismikirjon henkilöiden kohdalla?